

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

Рощупкін Євгеній Олександрович

**РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКА ВІЙНА 1904-1905 РР. В СУЧАСНОМУ
РОСІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНО-ПРОПАГАНДИСЬКОМУ ДИСКУРСІ**

Напрямок підготовки: 014 Середня освіта (Історія)

Галузь знань: 01 Освіти/Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник

_____ О. В. Потехін

Доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії,
міжнародних відносин та методики
навчання історичних дисциплін

« ____ » _____ 20__ року

Виконавець

_____ Є.О. Рощупкін

« ____ » _____ 20__ року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ.....	7
1.1. Методологія дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років	7
1.2. Огляд літератури на тему Російсько-японської війни 1904-1905 років ...	11
1.3 Суть та особливості Російсько-японської війни 1904-1905 років.....	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	24
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ В СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНО- ПРОПАГАНДИСЬКОМУ ДИСКУРСІ.....	26
2.2. Хід Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі	31
2.3. Закінчення Російсько-японської війни і Портсмутський мирний договір в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	36
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКО- ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ В СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНО-ПРОПАГАНДИСЬКОМУ ДИСКУРСІ.....	37
3.1. Підсумки Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі	37
3.2. Причини поразки Росії в російсько-японській війні в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі	41
3.3. Наслідки Російсько-японської війни 1904-1905 років: російська та світова позиція	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	53
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема дослідження та аналізу російсько-японської війни 1904 -1905 року на сьогодні не втратила своєї актуальності, і залишається в центрі досліджень. Більше того, судячи з кількості наукових та публіцистичних публікацій, присвячених цьому періоду, інтерес до даного питання зростає. У зв'язку з цим виникла потреба проаналізувати накопичену сучасну історіографію на тему російсько-японської війни. Недостатні теоретичні дослідження в цій галузі українськими вченими зумовили вибір теми нашого дослідження.

Теоретичним підґрунтям даної роботи стали праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: В.К. Шацилло та Л.А. Шацилло, О.Р. Айрапетова, Д.Б. Павлов, Ожога-Масловська А.В., С.С. Павленко, Брюс В. Меннінг, С. Окамото, Філіп Стрейх та Джек С. Леві та інших науковців.

Завдяки доробку цих вчених була створена теоретична основа для розкриття передумов, особливостей та наслідків Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

В роботі також досліджено сучасні підходи до розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років в світі, та її впливу на суспільний розвиток.

Таким чином, необхідність проведення дослідження визначена недостатнім рівнем розробки теоретичних питань даної проблематики, а також наявністю нових розумінь, переосмислень та підходів до розуміння Російсько-японської війни 1904 -1905 року, що і обумовило вибір теми.

Мета та завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у проведенні всебічного аналізу та висвітлення Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі за допомогою сучасних методів наукового пізнання на підставі аналізу доктринальних поглядів учених.

Для досягнення мети вирішені такі завдання:

- систематизувати наукові дослідження, а саме науково-теоретичну літературу, першоджерела та статті вітчизняних та зарубіжних вчених за темою дипломної роботи;
- розробити методологію дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років;
- дослідити передумови виникнення Російсько-японської війни 1904-1905 років;
- визначити особливості Російсько-японської війни 1904-1905 років;
- з'ясувати наслідки та її вплив на світову історію;
- визначити перспективи, напрями подальших досліджень.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають в сфері дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

Предмет дослідження – Російсько-японська війна 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

Методи дослідження. Методологічною основою цієї праці є сукупність загально-філософських, історичних та правових методів наукового пізнання, спрямованих на об'єктивне, всебічне висвітлення подій, явищ і фактів. В даній роботі використані загальнонаукові методи наукового пізнання, такі як міждисциплінарний метод, формально-логічний та метод системного аналізу. Також, використані також методи, що застосовуються в історичній науці (історико-правовий, хронологічний принцип, комплексний підхід, та інші наукові методи).

Серед основних принципів даної праці – принципи історизму, об'єктивності, системності.

Нормативною базою дослідження є історіографічні матеріали, законодавство того періоду, міжнародно-правові угоди та документи за темою Російсько-японської війни 1904-1905 років.

Емпіричну базу дослідження становлять науково-дослідні праці, статті, статистичні й аналітичні матеріали в сфері дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що магістерська робота є ґрунтовним комплексним науковим дослідженням Російсько-японської війни.

В результаті дослідження сформовані концептуальні положення, які мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

у перше:

- систематизовано підходи до розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років;

Удосконалені положення про:

- проаналізовані історичні передумови і розвиток Російсько-японської війни 1904-1905 років;

- сучасний стан розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі;

дістали подальший розвиток положення про:

- перебіг подій Російсько-японської війни 1904-1905 років;
- особливості Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі;

В результаті роботи були сформовані висновки щодо розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

Практичне значення результатів магістерської роботи полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в роботі положення мають науковий, теоретичний та практичний інтерес в:

- науково-дослідній сфері;
- історіографії та археології;
- освітньому процесі – у викладанні навчальних дисциплін «Історія», «Міжнародні відносини» тощо.

Публікації. Основні положення даної роботи відображено в наступних публікаціях:

Рошупкін Є. Спотворення подій Російсько-японської війни 1904-1905 рр. у російських історичних працях // Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Історико-філософські дослідження молодих учених». Частина 2. (22-23 квітня 2021 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 43-44

Рошупкін Є. До питання про висвітлення Російсько-японської війни 1904-1905 років у сучасній істеріографії. //Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал, вип. 9. / Заг. ред. проф. Михайличенко О.В. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 104-107

Структура та обсяг магістерської роботи визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (45 найменувань) Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок, з них основний текст – 53 сторінки.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ

В першому розділі зроблено теоретичне узагальнення засад досліджень Російсько-японської війни 1904-1905 років, а також визначено сутність, понятійний апарат, та методологічні аспекти нашого дослідження, а також засади та особливості аналізу підходів до розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

В першому пункті ми розглянемо важливі аспекти методології дослідження даної війни та зробимо відповідні висновки.

У другому пункті дослідимо джерельну базу дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років та розглянемо основні наукові дослідження та напрацювання, що були здійснені в цьому напрямку. Таким чином, у цьому пункті досліджуються історико-правові підходи, становлення, еволюція, особливості та розвиток розуміння Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

У третьому пункті ми досліджуємо сутність даного явищ, категорійний апарат термінології Російсько-японської війни 1904-1905 років, та особливості її формування, передумови та чинники виникнення, а також та сучасний стан.

1.1. Методологія дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років

Актуальність дослідження Російсько-японської війни 1904-1905 років, обумовлене суспільною потребою у належній оцінці та перспективі розвитку міжнародних відносин. Останні роки йде переосмислення та аналізу війни, що було зроблена в останні десятиліття історії. Також, важливо дослідити вплив даної війни на міжнародні відносини сьогодення та у майбутньому. Основна мета цієї роботи - розглянути та проаналізувати існуючі особливості Російсько-

японської війни 1904-1905 років, підкресливши вирішальну роль такого явища та відповідних процесів на реалізацію інтересів сторін.

Серед наукових досліджень, присвячених проблемам Російсько-японської війни, значне місце належить роботам В.К. Шацилло та Л.А. Шацилло, О.Р. Айрапетова, Д.Б. Павлов, Брюс В. Меннінг, С. Окамото та інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

Ми обрали методологічні підходи, які дозволили б найбільш повно та виважено дослідити Російсько-японську війну 1904-1905 років. В базі дипломного дослідження покладено наступні методи:

- загально філософські методи для визначення засад та підходів нашої дипломної роботи;
- загальнонаукові, тобто такі методи, що застосовуються в суспільних науках (структурний метод, метод сходження від абстрактного до конкретного чи від конкретного до абстрактного, формально-логічний метод, історичний та інші);
- спеціально правові методи: тлумачення норм права, своєрідні прийоми структуризації при узагальненні тощо.

Методологічною основою роботи стали основні принципи, дотримання яких є умовою досягнення якісних результатів дослідження. З огляду на мету та завдання дослідження, виходячи з принципу історизму, що передбачає розгляд процесів суспільного життя в історичному комплексі та взаємозалежності. Використовуючи цей принцип, ми досліджували сутність Російсько-японської війни 1904-1905 років у контексті зміни політичної ситуації, розвитку діяльності в певний історичний період та еволюції розуміння причин виникнення цієї війни.

Ми обрали методологічні підходи, які дозволили б найбільш повно та виважено науково дослідити російсько-японську війну 1904-1905 років.

Методологічною основою роботи стали основні принципи, дотримання яких є умовою досягнення якісних результатів дослідження. З огляду на мету та завдання дослідження, виходячи з принципу історизму, що передбачає розгляд процесів суспільного життя в історичному комплексі та взаємозалежності. Використовуючи цей принцип, ми досліджували присутність російсько-

японської війни 1904-1905 років у контексті зміни політичної ситуації, розвитку діяльності в певний історичний період та еволюції розуміння причин виникнення війни.

В роботі широко застосовані історичний метод для дослідження генези, розвитку та формування системи підходів до розуміння першопричин та засад Російсько-японської війни 1904 – 1905 років, а також системний метод, що дозволив узагальнити та конкретизувати основні положення дипломної роботи за темою Російсько-японської війни.

Принцип об'єктивності, що передбачає розгляд проблеми з різних сторін, сприяв неупередженому аналізу джерельної бази, її науковому вивченню. Дотримання цього принципу дозволило залучити широкий об'єм матеріалів, а особливо відмежуватися від положень, розроблених представниками інших наукових напрямів, і виробити чудові оціночні судження та висновки. У роботі також застосовано принцип комплексності, що забезпечує охоплення об'єкту дослідження у його взаємозв'язку із зовнішніми та внутрішніми факторами.

Принцип багатфакторності дозволив разом вивчити об'єктивні та суб'єктивні фактори російсько-японської війни 1904-1905 років. Досліджено різноманітні об'єктивні процеси, що мали безпосередній вплив на його виникнення. У роботі знайшли відображення суб'єктивні фактори: проаналізовано діяльність російської сторони, репрезентацію пропаганди та розуміння причин війни окремими групами.

Для досягнення мети роботи та вирішення дослідницьких завдань використовувалися необхідні методи дослідження: як загальноосвітні, так і спеціально-історичні.

Нами було відібрано декілька загальнонаукових методів, які сприяли розгляду процесів, подій і явищ. Метод аналізу передбачав уявне поділ подій, явищ процесів на окремі частини, визначення властивостей з метою встановлення їх специфіки та сутності. Метод синтезу, навпаки, включав уявне об'єднання окремих компонентів у цілісну систему, а також аналіз цих

компонентів з метою виявлення спільного, що їх об'єднує. Використання цих методів дозволило всебічно і одночасно в деяких аспектах показати етапи війни.

Також, в дослідженні використовувалися методи індукції та дедукції, які передбачали використання суджень у напрямку від індивідуального до загального і навпаки. Вони були продуктивними у вивченні окремих аспектів становлення та діяльності представників російської пропаганди.

Використання методу аналогій у дослідженні пов'язано з тим, що він дозволяє перенести одну або кілька характеристик від відомого до невідомого, схожого. Використання цього методу значно доповнює можливості аналізу джерел та синтезу джерел. Це дає змогу повніше розкрити інформаційний потенціал газет та більш детально реконструювати різні аспекти дослідження.

Методи узагальнення та абстракції сприяли виявленню ряду особливих ознак і загальних властивостей у висвітлених подіях.

Використовуються також методи абстракції, методи аналізу та синтезу, методи аналогії та логічний метод. Метод абстракції передбачає, що під час дослідження із сукупності ознак, властивостей явища, процесу дійсності виокремлювалися суттєві, важливі та загальні, що цікавлять дослідження. Такий тип абстракції, як-от ідентифікація, дав можливість систематизувати газетні публікації за ознакою їхньої самобутності та походження. Другий вид абстракції – ізолюваність – дозволив виявити певні властивості та особливості матеріалів за предметом дослідження.

Процес абстракції тісно пов'язаний в системі логічного мислення з іншими методами дослідження, насамперед з аналізом і синтезом. Процес аналізу і синтезу органічно пов'язаний і взаємозалежний. Аналіз дає змогу з'ясувати обставини війни. У процесі аналізу реалізується інформаційний потенціал матеріалів на тему російсько-японської війни 1904-1905 років, які відіграють важливу роль у пізнанні як єдності різноманітного. Синтез є останнім етапом вивчення джерел і базується на результатах аналізу. На етапі синтезу проводять узагальнення отриманих під час дослідження результатів. Аналіз і синтез дають

можливість реконструювати історичну реальність російсько-японської війни 1904-1905 років.

Отже, вирішенню досліджуваних проблем сприяли загальноісторичні методи. Використання історико-порівняльного методу дало змогу дослідити Російсько-японську війну 1904-1905 років з точки зору її місця в розвитку міжнародних відносин. Крім того, вона визначала наслідки війни для суспільства. Відповідно, методологічну основу нашого дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Таким чином, завдяки поєднанню загальнонаукових та спеціально-історичних методів вдалося досягти мети дослідження, реалізувати завдання дослідження та сформулювати продуктивні висновки.

Так, огляд історіографії за темою дослідження виявив, що спеціальне наукове історичне дослідження проблеми на тему російсько-японської війни 1904-1905 років не проводився. Незважаючи на наявність низки досліджень з конкретних питань війни, її наслідки та причини залишалися недостатньо вивченими. Історична наука розглядала цю проблему через призму змін у соціально-економічній та політичній сферах життя суспільства. Історіографія на тему Російсько-японської війни 1904-1905 років це лише невеликий діапазон наукових досліджень. Наявний масив джерел суттєво дозволив дослідити певні історіографічні питання. Джерельною базою роботи були історичні та матеріали, опубліковані документи та законодавство, наукові роботи, матеріали преси, аналітична література тощо. При розгляді теми дипломної роботи було використано достатній спектр наукових методів і принципів дослідження, що дозволило послідовно та об'єктивно вивчити Російсько-японську війну 1904-1905 років у сучасному російському політико-пропагандистському дискурсі.

1.2. Огляд літератури на тему Російсько-японської війни 1904-1905 років

В даному розділі досліджуємо літературу на тему дослідження, її актуальність та перспективи майбутніх досліджень.

Світове значення російсько-японської війни полягає в її цивілізаційному вимірі. Це була міжцивілізаційна війна. Звідси її великий міжнародний резонанс. В азіатських колоніальних країнах вона була сприйнята як перша перемога азіатської країни над європейськими країнами-пригнобачами, що дало поштовх до національно-визвольного руху. У російському суспільстві вона посилила зароджену ще з кінця XIX ст. свідомість “жовтої небезпеки” [18].

Не лише двадцятому, але й двадцять першому століттю російсько-японська війна залишила невирішені міжнародно-правові проблеми. Одна з них: чи тягне за собою участь у війні відмову від попередніх міжнародних договорів. Ця проблема легко проектується на стан російсько-японських відносин, ускладнених до крайнощів саме в результаті російсько-японської війни.

Відзначимо, що 6 лютого 1998 року в Центрі Санторі відбувся симпозіум з питань російсько-японської війни. Одним із спікерів був доктор Стюарт Лоун, старший викладач сучасної історії Східної Азії в Академії оборонних сил Австралії та Університету Нового Південного Уельсу, який є автором монографії про першу китайсько-японську війну, Першу сучасну війну Японії: армія та суспільство в Конфлікт з Китаєм, 1894-95 (Macmillan / St Martin's Press, Лондон / Нью-Йорк, 1994), і працював над темою японською спільнотою експатріантів у Латинській Америці, а також відносинами армії з суспільством і політикою в довоєнній Японії. Іншим був доктор Філіп Тоул, директор Центру міжнародних досліджень Кембриджського університету. Доктор Тоул є автором книги «Примусове роззброєння після війни» (Oxford University Press, 1998) і працював на післявоєнних мирних конференціях.

Загалом, військове зіткнення між Росією і Японією в 1904-1905 років досить добре вивчено у сучасній історіографії.

На великому фактичному матеріалі, з використанням широкого кола нових джерел побудований міжнародний збірник «Російсько-японська війна 1904 - 1905. Погляд через століття» [6]. Серед авторів цього збірника, підготовленого до 100-річчя російсько-японської війни 1904-1905 років, крім російських істориків - вчені з США, Європи і Японії. Варто зазначити, що автори статей

досліджували не тільки війни, а й реакцію на неї в світі, включаючи навіть відображення подій в сучасних культурних міфах [8].

Американський дослідник Брюс В. Меннінг говорить, що російсько-японська війна мала багато стратегічних неузгодженостей, і саме ці неузгодженості майже вичерпно пояснюють хід та результати війни [2]

Одним з найвідоміших російських історіографів російсько-японської війни є В.К. Шацillo. Разом з Л.А. Шацillo він написав гарну роботу під назвою “Російсько-японська війна 1904-1905 рр. Факти. Документи”, що вийшла в 2004 році, в якій характеризуються російська і японська імперії на рубежі XIX-XX ст., аналізується міжнародна ситуація на Далекому Сході напередодні зіткнення, передумови і найважливіші події Російсько японської війни і причини поразки російських військ.. Вони зазначають, що ця війна вплинула не лише на стан російських збройних сил, але й різко послабила авторитет Росії на міжнародній арені, викликала зростання внутрішньополітичної напруги. Крім того, автори говорять, що слово “Цусіма” стало символом нездатності відповісти на зовнішньо- та внутрішньополітичні виклики, що постали в ті роки перед країною [24].

Інтерес у нас викликала також робота Павлова Д. Б. «Російська історіографія та археографія російсько-японської війни 1904-1905 рр.: основні періоди, ідеї, та напрямки», що вийшла у журналі «Вітчизняна історія» у 2005 році. З даної роботи ми дізналися, наскільки повною є російська історіографія роботами з теми російсько-японської війни. У своїй роботі автор охопив не лише вітчизняну історіографію, але й зарубіжну. Варто відмітити, що автор критично відноситься до певних сучасних робіт з даної проблематики (наприклад, Доценко В.Д. «Міфи та легенди російського флоту»). Судячи з доводів, це уявляється досить аргументованим. Так автор пише: «Для неослов'янофільського напрямку, представники якого часто ідентифікують себе як «патріоти», характерний погляд на російсько-японську війну з позицій дожовтневої офіційної історіографії, але своєю великодержавною амбіційністю перевершують навіть її. Аргументованої полеміки з представниками різних напрямків вони уникають, віддаючи перевагу

не сперечатися, а стверджувати. Історик російської податкової служби І.Ю. Кисловський, наприклад, указує на територіальну і економічну експансію Японії на Далекому Сході напередодні російсько-японської війни. Причому, ця експансія, на його думку, заключала в собі серйозну загрозу не лише національній безпеці Росії, але навіть її суверенітету і незалежності. Разом з іншими російськими «патріотами» автор мріє про «відродження великої держави, якій призначений свій, особливий шлях розвитку» [15].

Дотримуючись принципу хронології відзначимо, що в Україні мало досліджень, відносно питань та аспектів даної війни.

Відзначимо, що Павленко С.С. в дисертаційному дослідженні на тему «Консульські установи в системі російсько-японських відносин (1850-ті –1917 роки)» 2016 року в місті Дніпро. Дослідниця проводить комплексне дослідження функціонування консульських установ, визначення їх місця та ролі в системі російсько-японських відносин у другій половині XIX – на початку XX сторіччя.

Вона в визначає, що підсумки російсько-японської війни поставили перед міністерствами закордонних справ і консульствами обох країн нові виклики. Процес відновлення установ супроводжувався трансформацією їх системи та зміною значення консульств [7].

Також, Ожога-Масловська А.В. в дисертації 2021 року «Японізм в мистецтві України кінця хх – початку ххі століття» (місто Харків) вказує, що хвиля інтересу до японської культури, що виникла в 1904 р. і була спровокована російсько-японською війною, коли раптом Японія виявилася могутнім союзником Польщі проти царської Росії [11], [12].

Навіть російсько-японська війна 1904–1905 років не завадила формуванню позитивного інтересу до Японії та її культури. Уявлення про Японію в тогочасному суспільстві умовно було розділено на два вектори: перший, який увібрав у собі поняття «втраченого раю» вітчизняної цивілізації, вчення про динамічну гармонію в мистецтві, а другий вказував на «японське шпигунство» та «жовту небезпеку», спричиненому війною [12].

Натомість, в Російській Федерації ця тема викликала суспільний резонанс, і відповідно, зросла кількість досліджень війни.

Наприклад, відома дисертаційна праця Жукової Л.В., яка ще 1996 році в роботі «Ідеологічне обґрунтування російсько-японської війни 1904 – 1905 років» [5]. вказала, що поразка у війні з Японією підірвало престиж Російського царизму і об'єктивно сприяло революції 1905 року. В історичній пам'яті російського народу поразка залишила на довго почуття приниження та ворожості до Японії. І хоча війну розв'язала Японія, вина російського уряду у цьому також не підлягає сумніву. І не останню роль для обох сторін відіграла ідеологія кожної країни. Не прагнучи дізнатися і зрозуміти один одного, Росія та Японія, з більшим чи меншим успіхом створюють "образи ворога". Російським ідеологам, що недооцінили потенційного противника, не вдалося знайти масової ідеї, здатної викликати насагу армії. Тому в поразках є їх частка провини. Натомість, ує не завадило тим самим авторам після війни почати генерувати нові ідеї, в суті яких закладалася основа для майбутніх конфліктів на Далекому Сході.

Також, актуальна робота Вороб'євої Е.О. 2009 року «Російсько-японська війна 1904-1905 років та громадська думка Сибіру та Далекого Сходу: за матеріалами провідних місцевих періодичних видань» [4]. В ній авторка вказує, що Російська історіографія Російсько-японської війни включає три етапи: дореволюційний, радянський і пострадянський. Для першого етапу характерне зосередження на військових та прикладних аспектах війни, спроби «звести рахунки» (звинуватити одних воєначальників і звеличити інших). Оцінки ставлення до війни у суспільній свідомості та російської суспільної думки загалом відповідали ідейному розлому російського суспільства по відношенню до питання подальшого розвитку країни [4].

В 2013 році Антипін М.О. в дисертації «Російсько-японська війна в культурній пам'яті російського суспільства в 1904–2000-ті роках» [1] підсумовує, що вивчення культурної пам'яті призводить до важливого висновку, що минуле, уявлення соціальних груп про свою історію – це рухливі та мінливі конструкції. Зміст образів найважливіших історичних подій та значення символів багато в

чому залежить від сучасних соціокультурних умов, політичної та ідеологічної кон'юнктури. Мінливість культурної пам'яті говорить про важливість історії для суспільства та окремих соціальних груп. Через конкретні образи минулого легітимується сьогодення. При цьому об'єктивних уявлень про минуле немає.

Черновов Л.О. в роботі 2014 року «Повсякденне життя офіцерського корпусу російської армії у Маньчжурії в роки російсько-японської війни 1904-1905 років» [23] вказує, що моральний стан російського офіцерського корпусу серйозно залежав від ставлення до війни у Росії. Великого патріотичного підйому вона викликала, тому більшість офіцерів, покликаних до діючої армії, ставилося до війни прохолодно. Багато хто не розуміли, навіщо треба воювати з Японією. Але найбільший вплив на бойовий дух справляли постійні військові невдачі армії. До цього додалося негативне сприйняття революції, що почалася в Росії, оскільки переважна кількість офіцерів дотримувалося вкрай правих поглядів. Проте, більшість з них хоробро билосся і переносити труднощі військового побуту. Багато хто був нагороджений за свої подвиги на полях битв.

Дослідження Фролова І.О. «Російсько-японська війна 1904-1905 років у вітчизняній історіографії 1904-1917 років» 2018 року [22] визначає, що актуальність тематики обумовлена такими обставинами: процес становлення та формування історіографії війни складався в Росії у нестабільній та неспокійній обстановці початку ХХ століття. Події, що відбувалися в країні, впливали на дослідження передостанньої війни Російської імперії, що визначає потребу її комплексного наукового аналізу, з'ясування особливостей вивчення; аналіз досліджень війни з Японією до 1917 року, виявив наявність необ'єктивних і неповних оцінок подій Далекому Сході, що призводило до невірних її інтерпретацій дослідниками. Ця обставина впливала на вивчення війни й у наступні періоди історіографії. У зв'язку з цим, процес формування історіографії війни саме до 1917 року набуває особливої актуальності; а об'єктивне, повне, комплексне дослідження першого етапу вивчення війни з Японією, з 1904 по 1917 роки, особливостей її становлення допоможе глибше зрозуміти загальний хід історичного розвитку Росії на початку двадцятого століття.

Відповідно, дана тема активно досліджувалася іноземними вченими.

Серед японських видань також цікава робота С. Окамото 2003 року - японського професора історії, великого фахівця в галузі політології Східної Азії [13]. На підставі багатьох джерел він досліджує вплив японських олігархів на зовнішню політику країни в тріумфальний для японського народу період після перемоги над Російською імперією. Автор розглядає події, що відбувалися в Японії в ході підготовки і проведення мирних переговорів з Росією, підписання Портсмутського договору, а також реакцію японського суспільства на підсумки війни. С. Окамото аналізує наслідки західного впливу на правлячу еліту японського суспільства, механізми виникнення масових заворушень, розкриває слабкі і сильні сторони олігархічного правління. Цікаві його оцінки реалій Портсмутської мирної конференції і реакції на них японського суспільства.

У дослідженні 2008 року про політичну історію Японії кінця XIX - початку XX ст. великий японський історик Масумі Дзюнноске показав, що для Японії російсько-японська війна була своєрідною поразкою. Вона обернулася колосальною фінансовою катастрофою [19].

Серед зарубіжних істориків відмітимо Стівена Маркса, який є одним із найбільших на сьогоднішній день зарубіжним спеціалістом з історії Росії та історії розвитку капіталізму. В його працях відображається сучасне західне бачення процесів, що відбувалися наприкінці XIX – початку XX ст. Одна з його робіт [10] присвячена саме ідеї про те, як поразка Росії у війні відобразилася на взаємовідносинах Азії та Європи.

Френк Джейкоб в праці 2016 року «Російсько-японська війна і занепад російського іміджу» опираючись на факт, що на початку листопада 1914 року, невдовзі після початку Великої війни, німецька газета *Deutsche Zeitung* заявила, «що як ніколи раніше ми повинні цікавитися подіями російсько-японської війни, оскільки обидві держави кинули рукавичку до нас», підкреслює той факт, що війна в Східній Азії мала наслідки, які вплинули на події аж до Першої світової війни [42], [29].

Серед зарубіжних дослідників маємо відзначити роботу 2016 року Філіпа Стрейха та Джека С. Леві «Інформація, зобов'язання та російсько-японська війна 1904–1905 років» (Information, Commitment, and the Russo-Japanese War of 1904–1905) 2016 року, де вони стверджують, що першопричини російсько-японської війни включали поєднання проблеми зобов'язань і превентивної логіки, що впливає з зростаючої могутності Росії порівняно з Японією, та інформаційних проблем, що виникають через розбіжності щодо відносної влади та вирішення проблем [35].

Також, в 2016 році в США була захищена робота Корнеліса Хер «Японія і британський світ 1904- 1914 років» [46], в якій аналізується вплив піднесення Японії на «британський світ» на початку двадцятого століття, від російсько-японської війни (1904-1905 роки) до початку Першої світової війни. Перемога над Росією в 1905 році змінила міжнародне становище Японії, піднявши її до рангу великої держави і дозволивши їй стати все більш значущим діячем у Східній Азії та Тихому океані. З розширенням її присутності збільшувався простір для взаємодії з британською імперською системою, що привело Японію до більш тісних і часто суперечливих контактів з англомовними громадами від узбережжя Китаю до західної Канади. Також, автор відзначив, що піднесення Японії до лав великих держав було швидким: ледве минуло десятиліття між початком японсько-китайської війни (1894-1895), яку часто вважали початком її зростання, і перемогою над Росією. До кінця Першої світової війни, безумовно, виявилось очевидним, що Японія повинна бути включена до «Ради десяти», яка керуватиме процесами мирної конференції, і що згодом вона приєднається до Ради Ліги Націй як постійний член [46].

Автори стверджують, що відповідні розбіжності виникли майже виключно через недооцінку російськими політичними та військовими лідерами японських можливостей і рішучості, і вони породили вкрай непримиренну поведінку Росії на торгах. Неправильне сприйняття Росії можна простежити насамперед через расові та культурні стереотипи та психологічні упередження, а також у конкуренцію між конкуруючими внутрішніми та бюрократичними фракціями,

які спотворювали інформаційні потоки, створювали неузгоджений процес прийняття рішень та посиляли Японії заплутані сигнали. Принизлива поразка Росії в російсько-японській війні 1904–1905 років мала глибокі наслідки. У внутрішньому плані це прискорило революційне невдоволення в Росії та покращило національний імідж Японії [46].

Також існує ряд інших досліджень даного питання серед вітчизняних та зарубіжних учених. Таким чином, можемо відзначити актуальність, різнопланові погляди на питання першопричин та наслідків даної війни для світу. Представлені результати наукових пошуків є початковою ланкою вивчення історіографії російсько-японської війни і потребують подальшого визначення її особливостей. Крім того, перспективою подальших досліджень є вивчення саме російської історіографії в сучасному дискурсі з її схильністю до спотворення історичних фактів.

1.3 Суть та особливості Російсько-японської війни 1904-1905 років

В цьому пункті ми проаналізуємо науково -теоретичні підходи до розуміння Російсько-японської війни 1904–1905 років.

Російсько-японська війна унікальна тим, що ворогуючі країни боролися лише на території двох нейтральних країн, Китаю та Кореї. До Першої світової війни у цьому конфлікті були найбільші в історії битви між двома країнами з точки зору кількості військ та кораблів. Це була перша сучасна війна, в якій використовувалися і телеграф, і телефон, кулемети, колючий дріт, снаряди зі зірками, що світяться, мінні поля, сучасні торпеди і броньовані лінкори. Якби не військова стриманість, виявлена іншими європейськими країнами та дипломатія Сполучених Штатів, це могло б стати першою світовою війною [43].

Хоча немає конкретного та однозначного трактування подій та суті війни, то загалом її наслідки трактуються як переломні і такі що спонукали до революції. Російсько-японська війна почалася в ніч з 26 на 27 січня 1904 року і вона стала результатом розбіжностей між країнами щодо поділу Китаю. Зміцнення Росії на Далекому Сході, активізація її торгівлі, розширення ринків

збуту загрожували монополіям Англії, США, а також мілітаристським прагненням Японії.

Так як в той час доступна територія стала обмеженою, імперії, які прагнули розширитися, змагалися одна з одною. У той час як сучасники вважали Росію домінуючою силою у Східній Азії, японська могутність швидко зростала. Обидві держави полювали на китайську династію Цин. Росія неухильно розмивала китайську територію на півночі, тоді як Японія вела війну з Китаєм за контроль над Кореєю. Постійна проекція російської потужності на Сході вимагала доступу до тепловодного порту. Це було знайдено в Порт-Артурі на стратегічному півострові Ляодун на північ від корейського кордону. Наприкінці 1890-х років Росія та Японія були в суперечці щодо територіальних амбіцій у цьому регіоні. Російська присутність поступово посилювалася в Маньчжурії і почала зазіхати на Корею, незважаючи на позицію Кореї в сфері впливу Японії.

Таким чином, низка бурхливих подій 20 століття почалася для Росії з війни далеко на сході. Японія, що розв'язала війну, блокувала та взяла в облогу Порт-Артур, головну базу російських військово-морських сил на Тихому океані. Оборона та подальша здача фортеці стали трагічним символом війни. Військові невдачі, найбільшими з яких були сухопутна битва під Мукденом і Цусімська морська битва, назва якої стала загальним, стали однією з причин революції 1905-1907 років, що змусила російську сторону піти на компроміс і підписати мирний договір. Локальна війна обернулася Росії втратою всього флоту і втратою стратегічних позицій Далекому Сході [37].

Відповідно, Російсько-японська війна - військовий конфлікт, у якому переможна Японія змусила Росію відмовитися від експансіоністської політики у Східній Азії, ставши тим самим першою азіатською державою в сучасний час, яка перемогла європейську державу.

Загалом, Лисенко О.В. визначає, що Російсько-японська війна 1904–1905 років — війна між царською Росією та імперською Японією за панування на Далекому Сході. У 1896 році Росія уклала угоду з Китаєм, результатом якої стала концесія на будівництво Чанчуньської залізниці. Пізніше Росія підписала

договір оренди між Квантунським півостровом і містом Порт-Артур (нині Люшунь, Китай). Це викликало невдоволення США та Великобританії, які надали Японії значну фінансову позику для модернізації її збройних сил, особливо ВМС, щоб підштовхнути її до конфлікту з Росією. Ударом блискавки японці розгромили російські ескадри в Порт-Артурі (9 лютого (27 січня) 1904 року) і захопили стратегічну ініціативу на морі. Це дозволило їм направити значні сухопутні війська до Маньчжурії, яка розгромила росіян у боях на річці Шахе та біля Ляояна. Це дозволило японській армії відрізати росіян. Гарнізон Порт-Артура від основних сил і після тривалої облоги змусити його здатися. Вивільнивши свої сили з-під Порт-Артура, японці завдали російській армії вирішальної поразки під Мукденом (нині м. Шеньян, Китай), а японський флот майже повністю знищив російську ескадру біля острова Цусіма. 5 вересня (23 серпня) 1905 при посередництві США було підписано Портсмутську угоду, за якою до Японії відійшли Квантунський півострів із Порт-Артуром і південна частина острова Сахалін [9]. Портсмутська угода формально поклала край російсько-японській війні 1904–05 роки. Переговори проходили в серпні в Портсмуті, штат Нью-Гемпшир, за часткового посередництва президента США Теодора Рузвельта. Остаточну угоду було підписано у вересні 1905 року, вона підтвердила японську присутність у південній Маньчжурії та Кореї та поступилася південною половиною острова Сахалін Японії. Цей договір зрештою надав Японії контроль над Кореєю і здебільшого Південної Маньчжурії, включаючи Порт-Артур та залізницю, яка пов'язала його з рештою регіону, а також з південною половиною острова Сахалін; Влада Росії у регіоні була обмежена, але не вимагалось оплачувати військові витрати Японії. Оскільки жодна з країн не мала сильного фінансового становища, щоби легко продовжити війну, обидві були змушені піти на компроміс в умовах миру [45]. Проте японська громадськість відчувала, що вони виграли війну і вважала відсутність відшкодування образою. Коли умови угоди були оприлюднені, в Токіо стався короточасний спалах протестів та заворушень. Так само росіяни були незадоволені, розсерджені відмовою від половини Сахаліну.

Російсько-японська війна 1904-1905 років стала першим великим конфліктом двадцятого століття і поворотним моментом у балансі сил у Східній Азії [33]. Досить принизлива поразка Росії в російсько-японській війні 1904–1905 років мала глибокі наслідки. У внутрішньому плані це прискорило революційне невдоволення в Росії та покращило національний імідж Японії як сучасної держави. На міжнародному рівні вона зруйнувала давню віру в європейське військове домінування, спричинила серйозну втрату престижу Росії, усунула будь-які сумніви щодо статусу Японії як новітньої великої держави та змінила баланс сил на Далекому Сході. Стимулюючи значну переорієнтацію російської зовнішньої політики, від Далекого Сходу на Балкани та Європу, вона також ознаменувала значний крок на шляху до Першої світової війни. З цих та інших причин війна привернула значну увагу істориків [35].

У короткостроковій перспективі поразка Росії допомогла прискорити російську революцію 1905 року та Жовтневу революцію 1917 року. У більш широкому плані наслідки війни визначили імперські амбіції Японії в Маньчжурії — ранні етапи Другої світової війни в Азії в 1930-х роках — і триваючу російсько-японську ворожнечу через острів Сахалін і ланцюг Курильських островів [33]. Більш того, однозначно дана війна стала подією що вплинула на початок Першої світової війни. Дослідження цього історичного конфлікту з точки зору міжнародних відносин дає цінне уявлення про природу конфлікту та про те, як минуле продовжує формувати сучасну геополітику. Як приклад, війна пропонує важливі уроки щодо труднощів стійкого прогнозування влади та вимог, пов'язаних із адаптивним плануванням війни. Не менш важливо те, що нерозв'язні імперські амбіції Росії та Японії в поєднанні з їх невдачею достовірно передати рішучість служать застереженням щодо наслідків невмілої дипломатії. Отже, отримана війна в результаті конфлікту за панування в Східній Азії стане першим великим збройним конфліктом двадцятого століття в світі.

Таким чином, Російсько-японська війна — військовий конфлікт між Російською імперією та Японською імперією з 1904 по 1905 рік. Більша частина бойових дій відбувалася на території нинішнього північно-східного

Китаю. Російсько-японська війна також була військово-морським конфліктом, коли кораблі вели вогонь у водах, що оточують Корейський півострів. Жорстокий конфлікт у західній частині Тихого океану змінив баланс сил в Азії та підготував основу для Першої світової війни. Росія вже була значною світовою державою на початку 20 століття з величезними територіями у Східній Європі та Центральній Азії під її контролем, а Японія вважалася домінантною силою в Азії того часу. Тому війна привернула значну світову увагу, і її наслідки відчувалися ще довго після останнього пострілу в 1905 році [27]. Насправді вчені припускають, що російсько-японська війна підготувала основу для Першої світової війни і, зрештою, Другої світової війни, оскільки деякі з центральних питань першого конфлікту були в основі боїв під час двох останніх. Деякі навіть називають її «нульовою світовою війною», враховуючи, що вона відбулася менше ніж за десять років до початку Першої світової війни. В результаті, Російсько-японська війна 1904 -1905 років – це короткий конфлікт між Російською імперією та Японією. Вона почалася зі суперечок про вплив і територію в Південно-Східній Азії, а закінчилася ганебною поразкою Росії, виявивши значні проблеми в царському режимі, а також ставши передумовою революції. Більше того, ця війна стала початком розквіту Японії на міжнародній арені. Таким чином, в світі сформувала необхідність трансформацій та переосмислення ключових країн-гравців. Росія ж як країна, що зазнала поразки, була піддана ряду подій, які вплинули на її долю.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ

Отже, в даному розділі нами було досліджено та проведено теоретичне узагальнення засад дослідження російсько-японської війни 1904-1905 років. Далі, нами було визначено сутність, понятійний апарат і методологічні аспекти нашого дослідження, а також принципи та характеристики аналізу підходів.

У першому параграфі ми розглянули важливі аспекти методології вивчення цієї війни та зробили відповідні висновки. Нам було обрано методологічні підходи, які дозволили б найбільш всебічно і виважено науково дослідити російсько-японську війну 1904-1905 років.

Методологічною основою роботи були основні принципи, дотримання яких є умовою отримання якісних результатів дослідження. З огляду на мету та завдання дослідження, виходячи з принципу історизму, що передбачає розгляд процесів суспільного життя в історичному комплексі та взаємозалежності.

У другому абзаці ми дослідили джерелознавчу основу для вивчення російсько-японської війни 1904-1905 років та розглянули основні дослідження та розробки, які проводилися в цьому напрямку. Таким чином, у цьому розділі були розглянуті історико-правові підходи, становлення, еволюція, характеристики та розвиток розуміння російсько-японської війни у сучасному російському політико-пропагандистському дискурсі. При дослідженні предмета дипломної роботи було використано достатній спектр наукових методів та принципів дослідження, що дало змогу зв'язно й об'єктивно вивчити російсько-японську війну 1904-1905 років у політичному дискурсі та сучасній російській пропаганді.

У третьому абзаці ми дослідили сутність цього явища, категоріальний термінологічний апарат російсько-японської війни 1904-1905 років, особливості її формування, передумови та фактори походження, а також сучасний стан. Російсько-японська війна 1904-1905 років, зумовлена потребою суспільства в належній оцінці та перспективах розвитку міжнародних відносин. Хоча російсько-японська війна 1904-1905 років була короткочасним конфліктом між

Російською імперією та Японією. Вона почалася з конфліктів впливу та території в Південно-Східній Азії, а закінчилася сумнозвісною поразкою Росії, яка виявила значні проблеми царського режиму, а також стала передумовою революції. Крім того, ця війна поклала початок процвітанню Японії на міжнародній арені. Таким чином, у світі сформувалася потреба трансформації та переосмислення ключових країн-гравців. Росія, як переможена країна, пережила ряд подій, які вплинули на її долю. Таким чином, в даному розділі ми відмітили велику кількість теорій та причин, що спричинили цю війну та її наслідки.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ В СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНО- ПРОПАГАНДИСЬКОМУ ДИСКУРСІ

В другому розділі буде виконано комплексну оцінку основ Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі.

В роботі в першому розділі буде здійснено дослідження науково-практичних джерел, а також аналіз джерел, що визначають причини та передумови Російсько-японської війни.

Відзначимо, що Російсько-японська війна 1904-1905 років привертає увагу вчених з її початку і до сьогодні: від дореволюційної роботи до сучасних досліджень різних вчених та практиків.

Також в роботі буде визначено основні етапи та хід Російсько-японської війни 1904-1905 років в історичному контексті, а також генезу становлення підходів та позицій на міжнародній арені.

В третьому розділі дослідження було визначено особливості закінчення Російсько-японської війни і Портсмутський мирний договір в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі на сучасному етапі. В результаті сформовано основні проблеми та питання що постали з даною війною перед світом. Відтак було визначено та виокремлено нові позиції країн на світовій арені після війни.

2.1. Причини та передумови Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі

В даному пункті ми розглянемо основні чинники та передумови війни між Японією та Росією в 1904 -1905 роках.

Важливо, що для розуміння витоків російсько-японської війни спочатку необхідно зрозуміти тогочасну геополітику Східної Азії. Протягом майже трьох тисяч років різні китайські імператорські династії були регіональними

наддержавами Східної Азії з невеликою кількістю конкурентів. Бенджамін Е. Майнарді вказує, що ця відсутність справжньої конкуренції привела до військової та промислової стагнації в пізнішій династії Цин. З 1644 до 1800 року династія була беззаперечним лідером Східної Азії. Але до 1800 року. Західні держави почали посягати на китайські клієнтські держави та сфери впливу. Португалія зміцнила свою роль в колись китайському портовому місті Макао, а голландці сприяли постійному зростанню присутності на Тайвані та більшій частині сучасної Індонезії. Тим часом Іспанія зберегла контроль над Філіппінськими островами. Відповідно, Британська присутність в Індії повільно поширювала свій вплив на схід [33]. В той же час тертя вздовж китайського північного кордону з Росією посилювалися. Однак керований Китаєм міжнародний порядок Східної та Південно-Східної Азії, встановлений системою Гуанчжоу, зберігався ще тривалий час.

В основному незадоволені цими регіональними системами, в яких династія Цин домінувала практично у всіх політичних та економічних справах, європейські держави поступово почали руйнувати китайський вплив у регіоні. Таким чином, влада традиційної монополії Східної Азії була витіснена протягом дев'ятнадцятого століття, руйнуючи встановлений на сході порядок без достатньо потужної держави, щоб замінити Китай. Росія та Великобританія, зокрема, сильно сформували регіональну динаміку Східної Азії наприкінці вісімнадцятого сторіччя.

В той же час, розчарована неспроможністю розширитися на Балканах, в Криму чи в Південно-Західній Азії в першій половині вісімнадцятого століття, Росія почала дивитися на схід. Воно поступово окупувало більші частини Східного Сибіру та Північної Монголії, створюючи напруженість у відносинах з Китаєм. Велика Британія бажала все більших торгових прав з династією Цин і врешті-решт виправдала свої економічні амбіції через низку конфліктів, відомих як Опіумні війни. До 1898 року Велика Британія, Франція, Німеччина та Росія мали фактичний контроль над великими частинами материкової частини Китаю.

А в той же час Японія виходила з майже двовікової самоізоляції під час поваленого сьогунату Токугава. Новий уряд Мейдзі визнав, що в країнах, які не готові до нападу, імовірно будуть підкорені. Після спостереження за поступовим розмиванням китайської території Заходом і підпорядкуванням нерівноправним торговим договорам, головним пріоритетом уряду Мейдзі була модернізація промисловості та армії Японії. Однак до 1850 року економіка Японії все ще була в основному заснована на натуральному сільському господарстві, а розвиток військової техніки значною мірою був ускладнений. При цьому уряд Мейдзі зміг ефективно модернізуватися, використовуючи існуючу політичну інфраструктуру та позицію Японії як великої держави. Проте, щоб посправжньому приєднатися до статусу великої держави, Японії потрібно було територіально розширюватися, як і інші [15].

Незабаром після того, як західні держави почали змушувати Японію нормалізувати свої зовнішні відносини в 1853 році, японські лідери намагалися розширити свою молоду імперію. Логічним першим кроком до експансії на азійський континент було захоплення Корейського півострова. Однак Корея традиційно була китайською васальною державою, і, незважаючи на те, що західні держави підривають її вплив, династія Цин змогла зберегти ефективний контроль. У 1876 році Японія змусила корейське королівство Чосон укласти нерівноправний торговий договір, незважаючи на заперечення Китаю. Таким чином, можемо констатувати, що Японія вела далекоглядну політику, і впровадивши нові підходи відповідала всім вимогам тогочасного світового лідера.

Розширення російської сфери впливу почало прямо суперечити японським інтересам. Постійні спроби Японії утвердитися в корейській політиці посилили напруженість у китайсько-японських відносинах. Однак після того, як Китай і Японія підписали мирний договір, умови були примусово змінені через Тристороннє втручання Росії, Німеччини та Франції, нібито для підтримки стабільності на Сході Азії. Росія була основним а ініціатором втручання, так як в цей час вона прагнула як утвердити власний вплив у Східній Азії, так і

захистити свої кордони по Маньчжурії від, здавалося б, могутнього Китаю, про що свідчить будівництво Транссибірської магістралі. Росія особливо заперечувала проти придбання Японією портового міста Порт-Артур, оскільки сподівалася створити його як власний тепловодний порт на Сході. Японія погодилася змінити умови договору під тиском сили. А умови, встановлені Тристоронньою інтервенцією, не дозволили Японії отримати Ляодунський півострів і Порт-Артур. Таке втручання Росії принизило Японію і викликало глибоке почуття підозри щодо росіян. У свою чергу, Японія почала інвестувати в свою машинну промисловість і військову техніку, а також підписала союз з Великою Британією, щоб протистояти Росії. Підозри Японії підтвердилися, коли російські війська окупували Порт-Артур і Ляодунський півострів у 1898 році. Після укріплення Порт-Артура, Росія розширює свою військову базу морських сил під час інтервенції 1895 року.

Відповідне розширення російської сфери впливу почало прямо суперечити японським інтересам. Поступово Японія все більше переконалася, що конфлікт з Росією необхідний. Так само Росія була схильна протистояти зростаючій могутності Японії, оскільки скорочення зусиль по витісненню Китаю як лідера Східної Азії суперечило її інтересам та інвестиціям у східні території. Переломний момент настав, коли, незважаючи на їхні запевнення, що вони не зроблять цього, російські війська продовжували окупувати китайський регіон Маньчжурія і розпочали будівництво залізниць, що з'єднують регіон з його територією [33]

Розпочавши переговори щодо цих дій, Японія намагалася встановити статус-кво, згідно з яким Росія визнала свій контроль над Кореєю, а Японія визнала контроль Росії над Маньчжурією. Коли цю пропозицію було відхилено, Японія зрозуміла, що дії Росії свідчать про ще більше бажання отримати східну територію. Інша спроба переговорів щодо демілітаризації території також зазнала невдачі, оскільки відсутність довіри між двома державами та занепокоєння з приводу дилеми безпеки, що виникла, перешкодили компромісу.

Таким чином, Японія вирішила силою стримувати російську експансію, якщо вона збирається розширюватися. Всі можливості перемов були провалені.

Більш того, напередодні війни 1904 року між Росією та Японією існував великий розрив у потенційних можливостях. Загальне населення Росії в 1904 році становило приблизно 125 000 000 осіб, тоді як Японія мала населення лише 67 273 000. Ця величезна різниця населення в рівній мірі була присутня і у військовослужбовців. Довоєнна російська військова чисельність становила приблизно 1 160 000 чоловік, тоді як японські сили налічували лише 218 000. Натомість, японські військові витрати в 1904 році значно перевищили російські, від 89,5 до 66,9 мільйонів доларів США [46].

В той же час, між 1899 і 1901 роками, щоб вигнати іноземний вплив з Китаю, повстанці-боксери та китайські імперські сили залучили Альянс восьми націй, до якого входили Австро-Угорщина, Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Росія та Сполучені Штати. Конфлікт призвів до вирішальної перемоги колоніальних держав, але ознаменував загальне зниження прямого втручання в Китай, за винятком Японії, Росії та Сполучених Штатів.

Далі, негативні тенденції та напругу посилювала перша світова економічна криза 1900–1903 років [20].

Таким чином, Японія, перевершувала російські матеріальні можливості та найбільшою перевагою була географія. На найкоротшій відстані від рідного острова Кюсю Японія була розташована приблизно за сто миль від Корейського півострова. Як результат, японська армія змогла протистояти російським військам із відносною рівною чисельністю. Також, зіграла роль відсутність ефективної комунікаційної мережі, яка б досягала Східної Азії на той час. Цей нестабільний фундамент для військових операцій був провалом у грандіозній стратегії Росії.

Загалом, Японія воювала з Росією не з альтруїстичної поваги до ліберальних принципів: її причини були стратегічними і впливали з рішучості протистояти створенню російської сфери на її корейському порозі. У той же час

Токіо прагнув представити війну як принципову позицію на захист територіального суверенітету і свободи торгівлі [46].

Основні дебати щодо причин війни ведуться між тими, хто стверджує, що війна була неминучим результатом конфлікту непримиренних інтересів між двома експансіоністськими державами, і тими, хто стверджує, що війна була результатом помилкового уявлення та інших факторів, що призвели до зриву переговорів, які могли б досягти успіху в розповсюдженні кризи. Першу точку зору представляє Лангер, який стверджував, що війна була «класичним прикладом конфлікту, що ведеться з суто імперіалістичних мотивів», суперництвом за контроль над Кореєю та Маньчжурією і навіть для оволодіння Далеким Сходом і Китаєм.

Інші відкидають цей аргумент про неминуче зіткнення основних інтересів і стверджують, що війна була результатом надмірної самовпевненості російських військових і, як наслідок, непримиренної поведінки на переговорах. Вони простежують ці помилкові уявлення до російських расових і культурних стереотипів азіатської військової меншовартості, а також до бюрократичних та організаційних факторів, що створюють плутанину в російському командуванні.

Кожне з цих дослідників визнає, що Росія та Японія вели серйозні переговори в 1903–1904 роках. Вони не погоджуються з приводу того, чому торг зірвався і чи був цей зрив структурно детермінованим і в основному неминучим, чи невдача в управлінні кризою.

2.2. Хід Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі

У ніч на 8 лютого 1904 року три японські флотилії торпедних катерів під командуванням адмірала Того Хейхачіро розпочали раптовий напад на російську ескадру, яка стояла на якорі в Порт-Артурі, ознаменувавши початок війни, яка тривала дев'ятнадцять місяців і змінила політичний порядок у Східній Азії [46].

На той час, коли обидві воюючі сторони підписали свій мирний договір у вересні 1905 року, Росія була принижена, а її влада над Північно-Східною Азією нівелювалася. Невдала російсько-японська війна як наслідок в подальшому

призвела до революційного вибуху першої російської революції. Незадовго стабілізувалися революційні хвилі, а влітку 1914 року почалася Перша світова війна, яка змусила всіх її учасників максимально задіяти економічні, в тому числі фінансові та людські ресурси [11]. Збільшення витрат на оборону, забезпечення існуючої армії призвело до появи нових, небачених раніше поранень.

Отже, Японія здобула чіткі перемоги в Мукдені та Цусімі. Однак японські сили були виснажені, у них не було боєприпасів, а економіка країни була в напруженому стані. Росія могла отримати більше підкріплень, ніж Японія, але цар був стурбований внутрішніми заворушеннями. У серпні 1905 року в Сполучених Штатах почалися мирні переговори. Портсмутський договір, підписаний у вересні 1905 року, визнавши права Японії на Корею та передавав Порт-Артур, дальні та прилеглі території Японії, а також контроль над Південно-Маньчжурською залізницею. Передбачала евакуацію росіян з Маньчжурії. Проте вимоги японського уряду про фінансові репарації були задоволені, і острів Сахалін, захоплений Японією в кінці війни, був розділений між двома державами [40].

Протягом війни та мирних переговорів світова громадська думка в основному стояла на боці Японії. Вважаючи, що японці ведуть «справедливу війну» проти російської агресії, і що острівна держава однаково віддана відкритим дверям і територіальній цілісності Китаю, американський народ прагнув підтримати її [45]. Цей сенс насправді не змінився в ході переговорів, незважаючи на всі зусилля російського учасника переговорів покращити висвітлення в пресі позиції своєї нації. Остаточне рішення японців відмовитися від контрибуції лише посилювало схвалення США дій Японії протягом усього конфлікту.

2.3. Закінчення Російсько-японської війни і Портсмутський мирний договір в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі

Війна завдала серйозних збитків кожній стороні, сприяючи внутрішнім заворушенням в обох країнах. У Японії багато хто вважав, що мирна угода

позбавила їх плодів перемоги. Заворушення тривали кілька днів, і влада оголосила воєнний стан.

В той же час в Росії звістка про поразку, здавалося, виправдовувала критику політичної опозиції щодо некомпетентності самодержавного режиму. Невдоволення військовим приниженням та економічною розрухою, посилене відсутністю військ всередині країни, на які режим спирався для придушення внутрішнього протесту, посилювало соціальну нестабільність. Хвилі опозиційної діяльності закінчилися революцією 1905 року, під час якої протести лібералів, соціалістів, робітників, селян, національних меншин і навіть деяких солдатів і матросів, наприклад, на лінкорі Чорноморського флоту «Потьомкін», змусили царя затвердити перший парламент в Росії.

Сором поразки також викликав тривалу військову реформу, щоб привести можливості Росії у відповідність до її статусу великої держави, програма була перервана початком Першої світової війни. Крім того, військове приниження сприяло появі течій націоналізму, що знайшло вихід у вибуху війни 1914 року.

Ця війна мала і велике міжнародне значення мала. Російсько-японська війна, у якій брали участь як дві ворогуючі країни, але й Китай, Корея, Європа та, встановила баланс сил у Тихому океані наступне століття. Її глобальний резонанс змусив деяких вчених назвати її «нульовою світовою війною» [40]. Він змінив баланс сил у Східній Азії, підняв Японію до потенційної великої держави та надихнув антиімперіалістів по всій Азії. Перемога азіатської країни над європейською державою розбила ілюзії на Заході, і генеральні штаби європейських і американських військових уважно вивчали звіти, надіслані своїми спостерігачами. На жаль, часто робилися помилкові висновки, наприклад, що майбутні війни будуть короткими, рухливими і виграти енергійними наступальними діями – уроки, які потрібно було швидко засвоїти під час розгортання Першої світової війни.

Портсмутський договір офіційно завершив російсько-японську війну 1904-05. Переговори відбулися в серпні в Портсмуті, штат Нью-Гемпшир, частково через президента США Теодора Рузвельта. Остаточний договір був підписаний

у вересні 1905 р., який підтвердив присутність Японії в Південній Маньчжурії та Кореї, а також передав Японії південну половину Сахаліну.

Японці попросили президента США Рузвельта провести переговори про мирну угоду, і представники двох держав зустрілися в Портсмуті, штат Нью-Гемпшир, у 1905 році. Щоб зберегти баланс сил і рівні економічні можливості в регіоні, Рузвельт вважав за краще закінчити війну на умовах, які дозволяли Росії та Японії відігравати роль у Північно-Східному Китаї. Хоча Рузвельта хвилювали військові перемоги Японії, його хвилювали наслідки для американських інтересів, якщо Японії вдасться повністю вигнати Росію.

Вперше сторони зустрілися на офіційному засіданні у будівлі військово-морських складів на Військово-морській верфі у середу, 9 серпня. На зустрічі були присутні лише два головні повноважні представники від кожної сторони, яка проходила в основному для обміну довірчими грамотами. Вони вирішили зустрічатися щодня о 9:30 та 15:00, причому кожна зустріч має тривати близько трьох годин. Японці наполягали на тому, щоб на засіданнях були присутні лише головні посланці, їхні секретарі та перекладачі, а інші делегати викликалися лише тоді, коли обговорювалися особливі питання [43]. Було також вирішено, що росіяни використовуватимуть французьку та японську англійську для обговорення, причому остаточний варіант договору буде написано обома мовами, проте французька версія використовуватиметься для врегулювання розбіжностей у тлумаченні. Що ж до серйознішого питання, росіяни хотіли відкритих дискусій, вважаючи, що очікувані жорсткі вимоги Японії викличуть симпатію до Росії, якщо оприлюднять. Японці знову зажадали секретності і досягли свого. Проте учасники часто обговорювали чи передавали журналістам аспекти переговорів.

Переговори обговорили доступ до портів і територій у Маньчжурії та Кореї, контроль над островом Сахалін та питання про те, хто відповідає за оплату військових витрат. Основні цілі японського переговорника включали спочатку контроль над Кореєю і південною Маньчжурією, а потім переговори про компенсацію та контроль над островом Сахалін. Росіяни хотіли врятувати острів

Сахалін, відмовилися виплачувати японцям компенсацію за військові витрати і сподівалися зберегти свій флот в Тихому океані. Питання компенсації, поряд з наказом на острові Сахалін, було серйозним викликом на переговорах, хоча з огляду на фінансові труднощі в 1905 році Росія, ймовірно, була не в змозі сплатити контрибуцію, навіть якщо цього вимагав договір.

Коли переговори зайшли в глухий кут, Рузвельт втрутився з пропозицією Росії «купити» північну частину Сахаліну з-під контролю Японії. Росіяни були непохитні, що не будуть платити жодної суми, яка слугуватиме прихованою компенсацією, коли територія буде їхньою. Після довгих внутрішніх дебатів Японія нарешті погодилася взяти лише південну половину острова без будь-якої оплати. Договір нарешті надав Японії контроль над Кореєю і більшою частиною південної Маньчжурії, включаючи Порт-Артур і залізницю, яка з'єднувала його з рештою регіону, а також південну половину острова Сахалін; Російська влада була обмежена в регіоні, але вона не була зобов'язана оплачувати військові витрати Японії. Оскільки жодна з країн не мала міцного фінансового становища, щоб легко продовжувати війну, обидві були змушені піти на компроміс у мирі. Проте японська громадськість вважала, що вони виграли війну, і вважала відсутність компенсації образою. Коли в Токіо було оголошено умови угоди, на короткий термін спалахнули протести та заворушення. Так само невдоволений був і російський народ через відмову від половини Сахаліну [45]. Загалом, цей Договір остаточно надав Японії контроль над Кореєю і більшою частиною Південної Маньчжурії, включаючи Порт-Артур і залізницю, яка з'єднувала його з рештою регіону, а також південною половиною острова Сахалін; Російська влада була обмежена в регіоні, але від неї не вимагалось оплачувати військові витрати Японії.

Отже, війна та договір ознаменували перетворення Японії на світову державу. Завдяки ролі, яку відіграв президент Теодор Рузвельт, Сполучені Штати стали значною силою у світовій дипломатії. Рузвельту було присуджено Нобелівську премію миру за його зусилля зворотним каналом до і під час мирних переговорів, хоча він ніколи не приїжджав у Портсмут. Ця міжнародна справа вирішила безпосередні труднощі на Далекому Сході та встановила чотири десятиліття світу між двома ворогуючими країнами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було і дано комплексну оцінку основ російсько-японської війни 1904-1905 років у сучасному російському політико-пропагандистському дискурсі.

У першому розділі проводилось вивчення наукових і практичних джерел, а також аналіз джерел, що визначають причини і передумови російсько-японської війни адже Російсько-японська війна привертала та продовжує привертати увагу вчених з моменту свого початку і до сьогодні: від дореволюційних робіт до сучасних досліджень різних вчених і практиків.

У роботі також будуть визначені основні етапи та розгортання російсько-японської війни 1904-1905 років в історичному контексті, а також генезис формування підходів і позицій на міжнародній арені.

У третьому розділі дослідження визначено характеристики закінчення російсько-японської війни та Портсмутського мирного договору в сучасному російському політико-пропагандистському дискурсі на сучасному етапі. Як наслідок, основні проблеми та питання, які виникли з цією війною до утворення світу. Потім були визначені та виділені нові позиції країн на світовій арені після війни.

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РОКІВ В СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНО-ПРОПАГАНДИСЬКОМУ ДИСКУРСІ

В даному розділі досліджується проблемні аспекти наслідків російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі, підходи до розуміння першопричин та наслідків війни вченими з Російської Федерації.

В першому пункті ми досліджуємо підсумки Російсько-японської війни 1904-1905 років та ті фактори, що спричинили поразку.

В другому пункті досліджується причини поразки Росії в російсько-японській війні, та її відображення в сучасному російському та зарубіжному політично-пропагандистському дискурсі.

В третьому пункті зосереджуємо увагу на наслідках Російсько-японської війни 1904-1905 років в російських та світових джерелах.

В даному розділі зосереджуємо увагу на позиціях зарубіжних вчених та російських вчених щодо трактування воєнних дій. В результаті в роботі відображені особливості диспуту між вченими щодо причин однієї події та вплив російської пропаганди.

3.1. Підсумки Російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі

В цьому пункті ми досліджуємо результати, а також її короткострокові та довгострокові наслідки для світу. Російсько-японська війна призвела до того, що Росія програла Японії. Росія вважала себе великою і могутньою країною, порівняно з іншими вона хотіла розширити свою імперію на Далекий Схід. Росія і Японія почали війну за контроль над Китаєм і Кореєю. Росія вважала свою армію вищою, а натомість Росія зазнала принизливої поразки [28]. Загалом, Російсько-японська війна розглядається як короткостроковий фактор, який був відповідальним за революцію 1905 року, однак є багато інших короткострокових

і довгострокових факторів, які також сприяють тому, щоб бути відповідальними за революцію 1905 року. Втім, на наш погляд реальні наслідки цієї війни вчені почали розуміти тільки в останні роки. За Портсмутським договором, підписаним у вересні 1905 року, Росія поступилася контролю над Порт-Артуром японцям і визнала владу Японії над Кореєю. Ця поразка підірвала військовий престиж Російської імперії та підірвала довіру до царя [30]. Потрібно зазначити, що російська пропаганда видавала війну за духовну боротьбу і народ був упевнений в перемозі. Пропаганда відображалася і в публіцистиці. Як писав Борис Пастернак: «Спочатку уряд представив війну як релігійну боротьбу, а Серафим був її святим покровителем. Офіцери, які вирушали на фронт, здійснювали паломництво до Сарову, а батьки солдатів їхали до Сарову просити захисту у Серафима. Священики благословили військо його іконою. Велика княгиня Єлизавета Федорівна несла із собою мощі Серафима, коли лікувала поранених у військових шпиталях Москви».

Російська вчена Вороб'єва Е.О. ще в 2009 році вказувала, що Російсько-японська війна стала однією з ключових точок російської історії. Особливо цікаві зміни, які вона внесла у суспільну свідомість Росії [4]. Для початку 20 століття загалом характерне різке посилення ролі преси як засобу ідеологічного впливу, як інструменту формування, а багато в чому і прояви громадської думки. Ця тенденція була осмислена як суспільством, так і правлячими колами — і набула свого розвитку саме в період Російсько-японської війни, коли вперше було здійснено великомасштабну спробу свідомого формування громадської думки в потрібному для «верхів» ключі.

Вороб'єва Е.О. робить висновок про цілеспрямований і спланований вплив на громадську думку в дусі пропаганди війни. Засобами для цього служили підбір позитивної інформації про перебіг бойових дій, створення позитивного образу командування російської армії та флоту та насамперед командувача Маньчжурської армії А.М. Куропаткіна, висвітлення подій під кутом «відповідності стратегічним планам командувача», а також використання пропагандистських матеріалів і звернення до героїчних сторінок війни [4].

Натомість, російсько-японська війна наочно продемонструвала, як і за рахунок чого влада може втратити «кредит довіри» з боку суспільства. Вона також показала «кінцеву силу» традиційного суспільства. Надзвичайно сумно, що уроки російсько-японської війни не були засвоєні владою, рух по «похилій площині», що почався в її ході, продовжувався й далі. Стосовно Сибіру та Далекого Сходу війна мала інший ефект – оскільки нездатність та/або небажання центральної влади вирішувати проблеми, викликані війною, стала очевидною для її суспільства (а в цьому регіоні їхні масштаби становили порядок вищою, ніж у центральній Росії), посилювалися доцентрові тенденції, боротьба за автономію Сибіру і Далекого Сходу [4].

Таким чином, наслідки війни були далекосяжними глобальними, а чинники, які варіюються від міжнародних політичних, фінансових і військових відносин до масштабів дій, до розміру армій і тривалості битв, призвели до висновків, що війна стала передумовою до Першої світової війни, або як окремий глобальний конфлікт, який слід перейменувати на «нульову світову війну» [36]. Отже, Російсько-японська війна мала велике міжнародне значення, оскільки це була перша тотальна війна сучасної епохи, в якій неєвропейська держава перемогла одну з великих держав Європи. В результаті Російська імперія і цар Микола II втратили значний авторитет разом з двома з трьох своїх морських флотів. Народне обурення в Росії цим результатом сприяло російській революції 1905 року, хвилі заворушень, яка тривала більше двох років, але не зуміла повалити царський уряд [8]. Також, Російсько-японська війна також посилювала вплив економічної рецесії, що охопила Росію. Царський уряд збільшив військові витрати на 50 відсотків у той час, коли обсяги виробництва та державні доходи падали. Військові галузі також посилювали тиск на своїх робітників, що посилювало невдоволення, яке накопичувалося [25].

Для Японської імперії, звісно, перемога в російсько-японській війні зміцнила її місце як великої держави, що розвивається, особливо після того, як Японія здобула перемогу в Першій китайсько-японській війні 1894-95 років. Тим не менш, громадська думка в Японії була не надто

прихильною. Портсмутський договір не надав Японії ні території, ні грошових репарацій, яких японський народ очікував після значних вкладень енергії та крові у війну. Отже, серед основних причин Російсько-японської війни 1904 - 1905 років виділяють:

- віддаленість Далекого Сходу від європейської частини країни. Це той випадок, коли величезні розміри держави грають проти нього. Зв'язок був налагоджений погано, накази надходили з великим запізненням.

- нерішучість влади. Отримавши від розвідки інформацію про те, що Японія вже завершила підготовку до війни і лише чекає нагоди для нападу, самодержець не вжив активних дій. Генерали розробили кілька глобальних стратегій і р планів, але жоден з них так і не був повністю реалізований.

- помилкові надії. До останнього моменту багато хто в російських урядових колах сподівався, що страх перед могутністю Російської імперії утримає Японію від нападу.

- оборона Порт-Артура. Оборона Порт-Артура тривала 5 місяців, ставши найдовшою сухопутною битвою в російсько-японській війні.

- невдоволення всередині країни. Противників монархії в Росії було достатньо, що показали революційні події 1905 року. Багато солдатів і навіть офіцерів не розуміли, за що їм воювати і, можливо, піти на смерть на Далекий Схід. І хоча Головним завданням свого правління Микола II назвав посилення російського впливу в цьому регіоні, він не зміг донести цю ідею до підданих у зрозумілий для них спосіб. Це також можна віднести до переліку основних причин поразки Росії в російсько-японській війні [21].

- бездіяльність. Після раптового, без оголошення війни, атаки японська ескадра скористалася розгубленістю російських командирів і безперешкодно висадила своїх солдатів на Квантунський півострів, після чого відкрили залізничне сполучення до Порт-Артура, тодішнього головного російського далекосхідного міста було відрізано. Але Микола II робив ставку саме на те, що залізниця допоможе йому виграти цю війну.

Для російського державного керівництва російсько-японська війна стала грізним попередженням відносно готовності до сучасної війни. Історія свідчить, що в Росії та в СРСР в належній мірі не було зроблено висновки з російсько-японської війни. Генерал П. Григоренко стверджував, що командуючий радянськими військами на Халхин-Голі Г. Жуков, не завваживши в потрібній мірі досвід російсько-японської війни, спершу повторював ті ж самі помилки, що й російські воєначальники в 1904-1905 років [21]. Крім того, російсько-японська війна має ще один важливий аспект. Вона була школою життя, воєнного і політичного досвіду для цілої плеяди воєначальників та політичних діячів.

3.2. Причини поразки Росії в російсько-японській війні в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі

В даному пункті ми розглянемо основні причини, що призвели до поразки тодішньої Російської Імперії, також подальші дії. Історики відзначають, що Микола II спочатку недооцінив східного ворога, який, скориставшись ситуацією, ретельно готувався до конфлікту. Незважаючи на особистий героїзм солдатів і офіцерів, війна закінчилася поразкою для Російської імперії. На думку експертів, саме цей провал дискредитував монархію і багато в чому спровокував прискорення революційного процесу в країні [21].

Проте, ще в 1903 році до Петербургу військово-дипломатичними каналами почала надходити інформація про те, що Японія готова до війни і, швидше за все, нападе на Росію. Генеральний штаб систематизував інформацію і передав її Миколі II, але імператор проігнорував її [23].

У науковому середовищі досі існує думка, що Росія нібито зовсім не готувалася до війни, але це не відповідає дійсності. Але підготовка тривала. Будувалися фортеці, створювався Тихоокеанський флот, перекидалися війська на Далекий Схід. Однак з ряду причин Японія змогла підготуватися краще. У Росії у сфері військових закупівель панувала корупція – наприклад, судна, у яких виявили багато дефектів, визнавали придатними всього за кілька днів після приймання. Звичайно, можна припустити, що мова йде про хабарі. Хороші

пропозиції, які талановиті воєначальники робили до військового відомства, довго їздили від одного столу до іншого, оскільки ніхто не хотів брати на себе відповідальність за початок відкритої підготовки до бойових дій. Крім того, Російська влада не вірила, що японці так скоро наважаться нанести удар першими. І вони вирішили, і навіть вибрали для цього найкращий момент, коли частина російських кораблів не встигла дістатися з Балтики на Далекий Схід, не добудували ділянку залізниці в Прибайкаллі, утворився затор на поромній переправі.

Японські чиновники та військові тверезо оцінили ситуацію. Вони усвідомлювали, що за військовою могутністю Росія перевершує їхню країну, але основні її сили зосереджені в європейській частині, що забезпечило японцям перевагу.

Чернов Л.О. в роботі 2014 року «повсякденне життя офіцерського корпусу російської армії у Маньчжурії в роки російсько-японської війни 1904-1905 років» вказує, що особливий вплив зовнішні чинники надавали на такі елементи повсякденності офіцерів, як уніформа, спорядження та особисті речі. Житлове питання не було таким гострим, як, наприклад, проблема одягу та спорядження, оскільки Маньчжурія була досить густо заселена. Також слід зазначити, що мало нарікань викликала організація медичної служби. На позиціях поблизу противника харчування було мізернішим і одноманітним, ніж у глибині позицій. Подібна закономірність, виявлена в ході вивчення проблем харчування, була актуальною і в питанні про розваги [22]. Слід зазначити, що роки війни склався стійкий антагонізм між бойовими офіцерами і тилловими. Його суть полягала в тому, що перші знаходилися ближче до ворога, мали більше можливостей загинути, не кажучи вже про отримання поранення, а додаткові виплати і нагороди фактично були такими ж, як і в тилу. При цьому далеко від передової умови життя були набагато кращими.

Незважаючи на те, що російські та японські офіцери на фронті перебували в приблизно однакових зовнішніх умовах, слід зазначити, що їх побутові умови сильно відрізнялися. Офіцери противника мали менше проблем у сфері

обмундирування, приблизно однаковими були умови проживання в прифронтовій смузі. Однак при цьому джерела поповнення продовольства були різними.

Моральний стан російського офіцерського корпусу серйозно залежало від ставлення до війни у Росії. Великого патріотичного підйому вона викликала, тому більшість офіцерів, покликаних до діючої армії, ставилося до війни прохолодно. Багато хто не розуміли, навіщо треба воювати з Японією. Але найбільший вплив на бойовий дух справляли постійні військові невдачі армії. До цього додалося негативне сприйняття революції, що почалася в Росії, оскільки переважна кількість офіцерів дотримувалося вкрай правих поглядів. Проте, більшість їх хоробро билосся і переносило труднощі військового побуту. Багато хто був нагороджений за свої подвиги на полях битв.

На морі японцям вдалося здобути одну зі своїх найбільших військових перемог 27-28 травня 1905 року японський флот майже повністю знищив російську ескадру з 30 військових кораблів, перекинуту з Балтики в Цусімській битві. До Владивостока змогли дійти лише крейсер «Алмаз» і два есмінці. Решта кораблів були або вбиті, захоплені ворогом, або інтерновані.

3.3. Наслідки Російсько-японської війни 1904-1905 років: російська та світова позиція

У цьому пункті ми розглянемо важливі аспекти та результати Російсько-японської війни 1904-1905 років.

Насправді, про російсько-японську війну 1904-1905 років немає великої кількості інформації, але, незважаючи на це, вона претендує на те, щоб бути однією з найбільш значущих війн сучасності [44].

Вона велася внаслідок того, що Японія та Росія мали імперські амбіції правити Кореєю та Маньчжурією, і всупереч усім очікуванням Японія здобула вирішальну перемогу на суші та на морі, повністю знищивши російський флот.

Це був перший випадок, коли азіатська країна перемогла європейську націю в битві і передвіщала піднесення технологічно розвиненої Східної Азії

[44]. Також, це була перша велика війна двадцятого століття. Досягнення комунікацій того часу зробили це війною з найбільшою кількістю повідомлень у світі до того часу, з потоком новин, коментарів, аналізів, есе, колекцій фотографій, книг і навіть фільмів десятками мов. Для сучасників та війна виглядала драматичною, епохальною та незабутньою, про що розповідатимуть і пам'ятатимуть багато поколінь [39].

Підтримана своєю приголомшливою військовою перемогою, Японія ставала все більш націоналістичною в короткостроковій перспективі та протягом наступних десятиліть, що призвело до все більших імперських амбіцій контролювати й завоювати всю Східну Азію, а отже, до несподіваного нападу на Перл-Харбор, який ознаменував вступ як Японія, так і США у Другу світову війну.

З російської точки зору, принизлива поразка Японії додала вогню до вже киплячої російської революції 1905 року проти правління царя Миколи 2-го. Трохи більше ніж через десять років це невдоволення переросло в повномасштабну російську революцію 1917 року, що призвело до комуністичного правління та створення Радянського Союзу [44].

Яна наслідок, вважаємо можна вказати і Першу світову війну. Адже ця війна спричинила потребу у перебудові системи пріоритетів у світовій політиці та орієнтації. Японія показала себе як один з світових лідерів.

Портсмутський договір став останньою справжньою подією в епоху американо-японського співробітництва, яка почалася з Реставрації Мейдзі в 1868 році. Натомість у наступні роки конкуренція між двома країнами у Тихоокеанському регіоні посилилася. Навпаки, після підписання договору відносини Японії з Росією покращилися [44]. Хоча фактична важливість посередництва та особистого тиску Рузвельта на керівництво Москви та Токіо для досягнення остаточної угоди неясна, він отримав Нобелівську премію миру за свої зусилля щодо стримування переговорів та просування до миру. Відповідно це привело до міжнародної напруги в світі [31].

Таким чином, Російсько-японська війна мала всі елементи, які історики помітили під час Першої світової війни. Її витoki були пов'язані з імперською експансією європейських держав, її поля битв були забезпечені зброєю та боєприпасами промислової революції, а також ні цивільне, ні військове керівництво не були підготовлені до війни, яка фактично відбулася в Маньчжурії [39]. Коли військові дії припинилися, обидві країни зіткнулися з жахливими фінансовими та політичними наслідками, і неурядові установи були потрібні для допомоги постраждалим і відновлення видимості стабільності в регіоні, де вів конфлікт [31]. Більше того, миротворчий процес у Портсмуті, як і події, які відбулися у Версалі в 1919 році, залишить невирішеними стільки питань, скільки й вирішених, тим самим посіявши насіння для майбутнього конфлікту. Історики можуть сперечатися між собою щодо життєздатності російсько-японської війни як нульової світової війни, і аргументи як за, так і проти залишаться переконливими. Однак не можна сумніватися в тому, що російсько-японська війна була сучасним конфліктом двадцятого століття, який дає багато доказів, що розкривають напрямок, у якому політика великих держав, як внутрішня, так і зовнішня, вела решту [41].

Можна підсумувати, що серед наслідків війни виділяють: ослаблення позицій Росії на міжнародній арені, прискорення будівництва Транссибу, подальший розвиток японського мілітаризму, зміцнення японської ідеології расової переваги

При чому, в довгострокових наслідках виділяють сторичну амнезію щодо війни поділяли люди практично всіх націй, але в основному дві воюючі сторони.

Антипін М.О. вказує, що в роки Російсько-японської війни у суспільстві склалося кілька позицій сприйняття війни, які умовно можна назвати «консервативна», «ліберальна» і «радикальна». Кожна з них виробила власне ставлення до кампанії, ворога та образу Росії. Якщо «консерватори» робили спроби уявити Російсько-японську війни у образі вітчизняної, то «ліберали» вже на її початку задалися питаннями про інтереси Росії Далекому Сході, доцільність війни та співвідношення її з внутрішніми проблемами. Маргінальну позицію

займали «радикали», які виступили за поразку Росії, яка мала каталізувати революційні процеси всередині країни.

Після Портсмутського світу вбудовування військового досвіду відбувалося і натомість революційних подій, які відтягнули він увагу російського суспільства. Проте виділяються комеморативні практики: увічнення пам'яті про загиблих захисників Вітчизни в «місцях пам'яті», публікація спогадів комбатантів. Паралельно з цим йшло аналізування підсумків війни та її уроків для Росії, особливо це було помітно у професійному середовищі. Перша світова війна перервала процес осмислення військового досвіду та визначення його місця у культурній пам'яті [1].

У царський період (1905-1917) була створена офіційна російська історіографія війни з метою виявлення причин російської поразки; об'ємні дослідження війни, підготовлені та опубліковані спеціальними органами Генерального штабу сухопутних військ і Генерального військово-морського штабу, ввели велику кількість фактів, але наполовину витлумачених і погано доведених до системи; військова історія війни була основним об'єктом дослідження. Сама війна розглядалася як результат російсько-японського геополітичного зіткнення на Далекому Сході. Після 1917 року традиції дожовтневої історіографії продовжили російські військові історики-емігранти [26]. Особливу увагу радянські вчені приділяли витокам війни, її характеру, а також історії класової боротьби і в цей час всередині Росії у зв'язку з війною [34].

У 1920-ті – 1950-ті роки образ Російсько-японської війни у культурній пам'яті суспільства зазнав істотних трансформацій. Місце політичної еліти зайняли недавні маргінали. Колись непопулярний, непатріотичний, «радикальний» образ Російсько-японської війни отримав можливість зайняти домінуючу позицію. Проте знищення героїчного минулого, скасування символів доблесті предків, інтернаціоналізація історії не знайшло підтримки широких верств населення. Суспільство потребувало комфортного минулого. Культурний поворот 1930-х років нівелював ленінську революційну риторику та запустив процес реставрації героїчних символів. Війна з Японією, окремі битви стали

прикладами героїзму російської армії. Кульмінацією комеморації цієї теми стала 50-річна річниця війни, в ході якої на державному рівні здійснилася легітимація героїчного образу Російсько-японської війни [1].

Основні досягнення були описані в історії російсько-японського дипломатичного суперництва 1930-1940-х років, коли велося сталінське шпигунство, з'явився ряд публікацій, присвячених історії японського шпигунства в Росії. Сама війна з обох сторін вважалася імперіалістичною та колоніальною, а поразка Росії, в кінцевому рахунку, викликана «гнилістю самодержавного режиму», вважалася неминучою [26].

Цей конфлікт традиційно ігнорувався радянськими та російськими вченими як «ганебна» сторінка російської історії. Труднощі в інтерпретації економічного, політичного та соціального впливу цих подій на Росію та її історію призвели до повного ігнорування російсько-японської війни на всіх рівнях як у дослідницькій, так і в шкільній програмі, де вона зазвичай коротко згадується у списку історичні дати в кінці посібника. Водночас події війни дуже романтизувалися різними авторами у своїх романах і навіть віршах, присвячених цьому періоду [34].

Після Жовтневої революції 1917 року, особливо напередодні другої світової війни спостерігалася тенденція до міфотворчості у освітленні подій російсько-японської війни 1904-1905 рр. - це зусилля сталінського керівництва по своєрідному патріотичному вихованню радянського народу. Велику роль зіграло почуття національної образи за поразку у війні, яке, як відомо, поділяв і «великий вождь радянського народу» І.В. Сталін [16].

Приклад міфотворення з боку можновладців є двотомна епопея А.Н. Степанова «Порт Артур» (1940-1941 рр.). Її автор правильно відчув те, що від нього хоче влада, і створив ряд міфів, логіка яких укладається в нехитру схему про героїзм і патріотизм російського солдата і молодшого офіцера, близького до народу, і некомпетентності, байдужості і зраді генералітету. Створюючи свої міфи, А. Степанов свідомо спотворював історію [15].

Довгі роки в Росії співали сумні й сентиментальні пісні російсько-японської війни, такі як «Пам'яті Варяга» і «На горах Маньчжурії», але сама війна швидко була забута. Росіяни, як у царському, так і в радянському світі, мали вагомні підстави прикривати ту війну. Вони хотіли забути національне приниження, яке вони зазнали від країни, яку вони традиційно вважали політично і військово нижчою. Вони хотіли приховати свої колоніальні амбіції в північно-східному Китаї (колись називався Маньчжурією) і Кореї. А. Калачинський у своєму дослідженні зазначив, що спотворення фактів спостерігається навіть у російському підручнику для вузів «Історія Росії», який підготовлений співробітниками історичного факультету МДУ і рекомендований методичною радою університету. Там також приведені факти про крейсер «Варяг» та канонерський човен «Кореєць», які спростовуються японськими джерелами та архівними документами [7].

Павлов Д. Б. у роботі критично відноситься до певних сучасних робіт з даної проблематики. Він вважає що для неслов'янофільського напрямку, представники якого часто ідентифікують себе як «патріоти», характерний погляд на російсько-японську війну з позицій дожовтневої офіційної історіографії, але своєю великодержавною амбіційністю перевершують навіть її. Аргументованої полеміки з представниками різних напрямків вони уникають, віддаючи перевагу не сперечатися, а стверджувати [17].

Радянські історики повинні були вирішити, яка сторона в російсько-японській війні була права, а яка ні. Якщо хорошими хлопцями були росіяни, то цар мав рацію, а його експансіоністська політика була справедливою. Але це означало б, що революціонери, які виступали проти царя та його зовнішньої політики, були неправі. Коли в 1905 році впав Порт-Артур, Ленін заявив: «Європейська буржуазія має причини боятися, а пролетаріат має причини радіти» або що імперська Японія була права. За сталінських часів виправдання позицій Японії в її першій війні проти Росії звучало непатріотично. Коли Порт-Артур був повернутий Радянським Союзом під час Другої російсько-японської війни в 1945 році, Сталін заявив, що «поразка російських військ у 1904 році

залишив гіркі спогади в свідомості людей. Наш народ вірив і сподівався, що настане день, коли Японія буде розбита, а ця пляма стерта» [14].

Отже, поряд з науково-дослідницькою традицією в пізнанні і розумінні російсько-японської війни склалася стійка традиція до міфотворчості. Міфотворчість по відношенню до такої події опиралась на багато джерел, в ній складно перепліталися два напрямки - стихійно сформована народна історична свідомість, з одного боку, і вплив на формування цієї свідомості з боку існуючого політичного режиму - з іншого. Після революції, особливо напередодні другої світової війни, - це зусилля сталінського керівництва по своєрідному патріотичному вихованню радянського народу. І в тому, і в іншому випадку велику роль зіграло почуття національної образи за поразку у війні, яке, як відомо, поділяв і «великий вождь радянського народу» І.В. Сталін.

Наприкінці 1970-х – 1980-ті роки В. С. Пікуль реанімував Російсько-японську війну у культурній пам'яті російського суспільства. Втома від революційної тематики, потреба у зрозумілій, доступній, близькій та «людській» історії забезпечили письменнику популярність. Він сконструював героїчний образ війни. Руйнування ідеології в 1990-ті роки сприяло масштабним трансформаціям змісту культурної пам'яті. Нова Росія почала шукати опору та наступність у дореволюційній історії [1].

Версія С. Семанова спростовується у книзі І. Буніча «Порт-Артурська пастка», що містить спогади учасників оборони Порт-Артура, які опинилися у пастці. Дана праця вносить великий внесок у деміфологізацію російсько-японської війни [3]. Основою однієї з найбільш потужних ідеологічних кампаній, спроможної підняти бойовий дух армії та народу, став так званий нерівний бій крейсера «Варяг» і канонерського човна «Кореєць» з японською ескадрою, що перевершувала за численністю та силою у битві при Чемульпо [1].

В 1990-ті роки в історіографії, публіцистиці сконструйовано цілу палітру образів, в якій знайшлося місце дореволюційним, радянським і новим образам [22]. На думку Фролова І.О. остаточне переосмислення значення дореволюційної історіографії війни з Японією пов'язане з виходом у 1990 році монографії В. А.

Золотарьова та І. А. Козлова, в якій вже не зустрічається твердження, що «тільки радянська історична наука зуміла всебічно розкрити найважливіші питання історії російсько-японської війни і цілком об'єктивно показати роль та місце цієї події у світовій історії». Особливість другого (радянського) періоду у тому, що у цьому етапі взагалі глибоко не аналізувалася і досліджувалася історіографія війни з Японією до 1917 року. Цьому періоду був властивий поверховий погляд на дореволюційні дослідження російсько-японського конфлікту з величезним переважанням «догматичного гносеологічного монізму».

Тільки в сучасний, третій період, з початком 90-х років ХХ століття, після усунення офіційної монополії на історичне минуле, починають з'являтися роботи з більш глибоким акцентом на дослідження до 1917 року. Проте переважна більшість даних досліджень під час аналізу історіографії війни з Японією обмежувалися простим перерахуванням вже відомих джерел без критичної їхньої оцінки, особливостей становлення та формування.

Особливістю сучасного, третього, етапу історіографії війни з Японією є плюралізм думок у її оцінках та інтерпретації. Причому спостерігається прямо протилежна тенденція у її висвітленні та трактуванні порівняно з радянським, другим, періодом. У «нових поглядах» і «новому баченні» війни дослідники намагаються залучити на свій бік джерела, що вийшли до 1917 року, які з тих чи інших причин не набули належного розголосу в радянський період

Отже, можна назвати, що у цілому вивчення дореволюційної історіографії російсько-японської війни був предметом досліджень авторів. Дослідники, переважно, або давали загальні оцінки процесу вивчення війни до 1917 року з класових позицій, або висловлювали свої суб'єктивні погляди цей процес. Цілеспрямовано задався дослідженням історіографії російсько-японського протистояння до 1917 року лише В. А. Авдєєв у 1993 році, який розглянув процес формування військово-історичної комісії В. І. Гурка та її роботи з опису конфлікту. Відзначив 2005 року особливості вивчення російсько-японської війни до 1917 року Д. Б. Павлов. І. В. Лукянов у 2008 році зупинився на історіографії війни до 1917 року з погляду далекосхідної політики Росії кінця ХІХ – початку

XX ст. Коротко в 2009 році торкнувся історіографії. В наш час, хоча загальних праць з історії російсько-японської війни не з'являється, російська історіографія знову стає частиною світової і відображає всю широту оцінок цієї війни. Сучасні російські науковці цікавляться переважно публікацією архівних документів, засекречених у радянський період; таємні й досі недостатньо досліджені сторони війни (російська та японська розвідка та контррозвідка в Росії, Японії, країнах Західної Європи та у сфері війни, загальна історія різних російських спецслужб, операцій тощо), а також Найбільшою популярністю користуються жанрові твори особистої історії [22].

Отже, нагадаємо, що в 2013 році Антипін М.О. в дисертації «Російсько-японська війна в культурній пам'яті російського суспільства в 1904–2000-ті роках» підсумовує, що вивчення культурної пам'яті призводить до важливого висновку, що минуле, уявлення соціальних груп про свою історію – це рухливі та мінливі конструкції. Зміст образів найважливіших історичних подій та значення символів багато в чому залежить від сучасних соціокультурних умов, політичної та ідеологічної кон'юнктури. Мінливість культурної пам'яті говорить про важливість історії для суспільства та окремих соціальних груп. Через конкретні образи минулого легітимується сьогодення. При цьому об'єктивних уявлень про минуле немає [1]. Вивчення культурної пам'яті призводить до важливого висновку, що минуле, уявлення соціальних груп про свою історію – це рухливі та мінливі конструкції. Зміст образів найважливіших історичних подій та значення символів багато в чому залежить від сучасних соціокультурних умов, політичної та ідеологічної кон'юнктури. Мінливість культурної пам'яті говорить про важливість історії для суспільства та окремих соціальних груп. Через конкретні образи минулого легітимується сьогодення. При цьому об'єктивних уявлень про минуле немає.

В той же час в післявоєнній японській літературі можна спостерігати ще сильнішу тенденцію представляти війну в романтичному та героїчному світлі, оскільки вона була частиною важливої державної пропаганди ідеології синтоїзму, яка передбачала перевагу японської нації та божественне походження

імператора [34]. Японці яскраво пам'ятали війну до 1945 року. Саму назву війни японською мовою «nichiro senso», що означає війна між Японією і Росією, можна також поетично прочитати як війну між сонцем (тобто Японія) і росою (тобто Росія), в якій сонце природним чином випаровує росу. Це був їхній найбільший військовий тріумф сучасності і останній, який вітала більшість світу. Спадщина війни стала відправною точкою для будь-яких військових планів і вшанування пам'яті до останніх днів імперії. Дата перемоги в сухопутній битві в Мукдені, 10 березня (1905 року), щорічно відзначалася як День армії, а день перемоги в морській битві під Цусімою, 27 травня (1905), щороку відзначався як День ВМФ [16].

Отже, переосмислюючи реалії тих часів, сучасні історики намагаються проаналізувати події російсько-японської війни. У контексті вивчення цього питання в сучасній історіографії більш об'єктивні уявлення про хід і наслідки російсько-японської війни 1904-1905 років. Відбувається серйозна переоцінка більшості епізодів війни, хоча вченим не вдається уникнути різкого переходу з однієї крайності в іншу. Також, проведений аналіз показав, що при освітленні подій російсько-японської війни 1904-1905 років спостерігається широке використання прийомів пропаганди та міфологізації, які спотворюють історичні факти. Наразі йде серйозна переоцінка більшості епізодів війни, хоча не вдається уникнути переходу з одних крайнощів у інші.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Отже, в цьому розділі були розглянуті проблемні аспекти наслідків російсько-японської війни у сучасному російському політико-пропагандистському дискурсі, підходи до розуміння першопричин і наслідків війни вченими з Російської Федерації.

У першому параграфі досліджено результати російсько-японської війни та чинники, що спричинили поразку.

У другому розділі розглядаються причини поразки Росії в російсько-японській війні після 1905 року та її відображення в сучасному російському та зовнішньополітичному та пропагандистському дискурсі.

У третьому пункті ми зосередились на наслідках російсько-японської війни 1904-1905 років у російських і світових джерелах. Було вивчено позиції зарубіжних і російських вчених щодо трактування бойових дій.

У результаті в роботі відображено особливості суперечки вчених про причини однієї події та вплив російської пропаганди. Загалом, Російсько-японська війна завжди вважалася двосторонньою взаємодією між двома військовими державами, хоча вона була в самому базовому сенсі, також мала значний глобальний вплив. А спадок війни дав важливу вагу на світову історію.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження російсько-японської війни 1904-1905 років в сучасному російському політично-пропагандистському дискурсі були зроблені наступні висновки:

Тематика російсько-японської війни не втратила своєї актуальності. Навпаки, судячи з кількості публікацій, присвячених цьому періоду, інтерес до нього різко зріс. У зв'язку з цим виникла потреба проаналізувати накопичену сучасну історіографію на тему російсько-японської війни.

Російсько-японська війна 1904-1905 років — подія, яка має велике значення і має дуже суперечливе тлумачення як для сучасних російських істориків, так і для їхніх радянських попередників. Світове значення російсько-японської війни полягає в її цивілізаційному вимірі. Це була між цивілізаційна війна.

Закінчення російсько-японської війни сильно вплинуло не лише на країни-учасниці конфлікту, а й на міжнародне співтовариство. Війна на Далекому Сході змінила співвідношення сил у регіоні та на всій планеті. Крім того, характер конфлікту багато в чому відрізнявся від «класичних» війн 19 століття. Не випадково в радянській історіографії російсько-японську війну називали імперіалістичними війнами за переділ світу, що передували глобальному конфлікту – Першій світовій.

У Росії можна виділити два періоди відносно високого наукового інтересу до цієї теми з боку вчених: період одразу після війни, аналізований її свідками та сучасниками. Друга хвиля інтересу припала на період через століття.

Існує багато праць, що досліджують російсько-японську війну 1904-1905 років. Проте в ході нашого дослідження було помічено, що деякі російські джерела свідомо спотворюють історичні факти на свою користь. У той час як японські дослідники та історики активно вводять у науковий обіг усі наявні архівні документи та наукові публікації російської сторони, російські історики мало уваги приділяють пошуку та вивченню японських архівних матеріалів, в

основному задовольняючись лише припущеннями та гіпотезами щодо японської сторони, що призводить до спотворення історичних фактів.

Історична наука часто має на місію розвінчувати міфи та пропаганду, які затьмарюють справжню історію. Ця участь не оминула такої великої події світової історії, як російсько-японська війна 1904-1905 років. Переосмислюючи реалії тих часів, сучасні історики намагаються проаналізувати події російсько-японської війни. У контексті вивчення цього питання в сучасній історіографії об'єктивніші уявлення про хід і наслідки російсько-японської війни 1904-1905 рр. Відбувається серйозна переоцінка більшості епізодів війни, хоча вченим не вдається уникнути різкого переходу з однієї крайності в іншу. факти. Більшість епізодів війни зараз серйозно переоцінюються, хоча переходу з однієї крайності в іншу не уникнути. При висвітленні подій російсько-японської війни 1904-1905 років широко використовувалися пропагандистські та міфологізаторські прийоми, які спотворювали історичні факти. Більшість епізодів війни зараз серйозно переоцінюються, хоча переходу з однієї крайності в іншу не уникнути. Таким чином, можна підсумувати актуальність нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипин Н. А. Русско-японская война в культурной памяти российского общества. 1904-2000-е гг.: дис. ... канд. ист. наук. Челябинск, 2013. URL https://www.susu.ru/sites/default/files/dissertation/antipin_nikolay_aleksandrovich.pdf
2. Брюс В. Меннинг. Ни Мольтке, ни Мэхэн: стратегия в русско-японско войне. Русско-японская война 1904 -1905. Взгляд через столетие: международный исторический сборник /под ред. О.Р. Айрапетова. М.: Три квадрата, 2004. С.15-28.
3. Бунич И. Порт-Артурская ловушка. Воспоминания. СПб.: Облик; Зенит, 1999. 512 с.
4. Воробьева Э. А. Русско-японская война 1904–1905 годов и общественное мнение Сибири и Дальнего Востока (по материалам ведущих местных периодических изданий): дис. ... канд. ист. наук. Новосибирск, 2009. URL: <https://www.dissercat.com/content/russko-yaponskaya-voina-1904-1905-godov-i-obshchestvennoe-mnenie-sibiri-i-dalnego-vostoka>
5. Жукова Л. В. Идеологическое обоснование Русско-японской войны: дис....канд. ист. наук.М., 1996. URL:<https://www.dissercat.com/content/ideologicheskoe-obosnovanie-russko-yaponskoi-voiny-1904-1905-gg>
6. Калачинский А. В. О патриотизме и исторической правде. 110 лет русско-японской войне. Россия и АТР. Владивосток: 2014. №1. С. 5-16
7. Калачинский А. В. О патриотизме и исторической правде. 110 лет русско-японской войне. Россия и АТР. Владивосток: 2014. №1. С. 5-16
8. Китамура Ю. Манга Эгавы Тацую «Сказание о русско-японской войне: погода хорошая, но волны сильные». Русско-японская война 1904 -1905. Взгляд через столетие: международный исторический сборник/ под ред. О.Р. Айрапетова. М.: Три квадрата, 2004. С.611-631.
9. Лисенко О.В. російсько-японська війна 1904–1905 URL: http://www.history.org.ua/?termin=Rosijsko_japonska_1904
10. Маркс Г., Стивен «Браво, храбрый тигр Востока!: русско-японская война и подъем национализма в Британском Египте и Индии». Русский сборник.

Исследования по истории России/ под ред. О. Айрапетова. М.: Модест Королев, 2007. Т.4. С.95-105.

11. Ожога-Масловська А. Японізм у мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століть: творчість Олексія Єсюніна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. № 2 (вип. 35). С. 234–239.

12. Ожога-Масловська А. Японізм у мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століть. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 26.00.01 - "Теорія та історія культури». ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника", 2021 URL: https://svr.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/5/2021/04/ДисертаціяДодаткиАльбом-Small_Ozhoha-Maslovska_Alla.pdf

13. Окамото С. Японская олигархия в русско-японской войне. М: Центрполиграф, 2003. 319 с.

14. Павленко С.С. Консульські установи в системі російсько-японських відносин (1850-ті рр. - 1917 р.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Павленко Світлана Сергіївна ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. - Дніпро, 2016. - 20 с. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/D08.051.14/dissertation_58459f7c5cb22.pdf

15. Павлов Д.Б. Российская историография и археография русско-японской войны 1904-1905 гг.: основные периоды, идеи, направления. Отечественная история. М: Наука, 2005. №3. С.144-157.

16. Подшивалов А.А., Подшивалов И.А. Крейсер «Варяг»: Пропагандистский символ эпохи. Военно-исторический журнал. Москва: ФГБУ «РИЦ «Красная звезда» Минобороны России, 2019. №10. С. 91-95.

17. Российская историография и археография русско-японской войны 1904-1905 гг. Основные периоды, идеи и направления // Отечественная история. 2005. № 3.

18. Русско-японская война 1904-1905. Взгляд через столетие: международный исторический сборник/ под ред. О.Р. Айрапетова. М.: Три квадрата, 2004. 656с

19. Русско-японская война 1904-1905. Взгляд через столетие: международный исторический сборник/ под ред. О.Р. Айрапетова. М.: Три квадрата, 2004. 656с.
20. Рязанцева І. М. Організаційно-правові засади діяльності поліції Російської імперії з протидії фінансовим правопорушенням в українських губерніях на початку ХХ ст. / І. М. Рязанцева // Форум права. - 2010. - № 4. - С. 766-771. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
21. С. Князев. «Шаг к революции»: какую роль в отечественной истории сыграла Русско-японская война URL: <https://russian.rt.com/science/article/600920-istoriya-russko-yaponskaya-voina>
22. Фролов И.А. Русско-японская война 1904-1905 гг. в отечественной историографии 1904-1917 гг.: диссертация ... кандидата Исторических наук: 07.00.09 / Фролов Иван Александрович; [Место защиты: ФГАОУ ВО «Волгоградский государственный университет»], 2018.- 294 с.
23. Чернов Л.А.. Повседневная жизнь офицерского корпуса русской армии в Маньчжурии в годы русско-японской войны 1904-1905 гг.: диссертация ... кандидата исторических наук: 07.00.02 / Чернов Лев Алексеевич; [Место защиты: Ивановский государственный университет].- Иваново, 2014.- 223 с. URL: http://ivanovo.ac.ru/upload/medialibrary/e07/chernov_avtoreferat.pdf
24. Шацилло В.К., Шацилло Л.А. Русско-японская война 1904-1905 гг. Факты. Документы. М.: Молодая гвардия, 2004. 470 с.
25. 10 причин поражения России в русско-японской войне 1904-1905 URL: <https://faktrus.ru/поражение-в-русско-японской-войне/>
26. Dmitrii Borisovich Pavlov. Russian Historiography of the Russo-Japanese War, 1904-1905: Main Periods, Ideas and Trends. URL: <http://www.nids.mod.go.jp/english/event/forum/pdf/2004.pdf>
27. History.com Editors. Russo-Japanese War URL: <https://www.history.com/topics/japan/russo-japanese-war>
28. How Far Was the Russo – Japanese War of 1904 – 1905 Responsible for the Outbreak of the 1905 Revolution? URL: <https://www.bartleby.com/essay/How-Far-Was-the-Russo-Japanese-War-PKAJ CZS8J3DQ>

29. Jacob, Frank. 2014. «Anti-Russian Secret Actions – The Kokuryūkai and the Russo-Japanese War». *Altre Modernità*, n. 11 (maggio):111-19. <https://doi.org/10.13130/2035-7680/4047>.
30. Jennifer Llewellyn, Michael McConnell, Steve Thompson. The Russo-Japanese War. Alpha History. July 23, 2019 URL: <https://alphahistory.com/russianrevolution/russo-japanese-war/>
31. JOHN W. STEINBERG. The Russo-Japanese War and World History. URL: <https://www.asianstudies.org/wp-content/uploads/the-russo-japanese-war-and-world-history.pdf>
32. Kallie Szczepanski. Facts on the Russo-Japanese War. Japan Emerges as a Modern Naval Power Defeating Two Russian Fleets. 2018 URL: <https://www.thoughtco.com/facts-on-the-russo-japanese-war-195812>
33. Mainardi, Benjamin E. 2020. “The Russo-Japanese War: Origins and Implications.” *James Madison Undergraduate Research Journal* 7, no. 1: 6-14. <http://commons.lib.jmu.edu/jmurj/vol7/iss1/1>
34. MOON, Y. (2013). Immoral Rights: Korean Populist Collaborators and the Japanese Colonization of Korea, 1904—1910. *The American Historical Review*, 118(1), 20–44. <http://www.jstor.org/stable/23425457>
35. Philip Streich And Jack S. Levy Information, Commitment, and the Russo-Japanese War of 1904–1905. *Foreign Policy Analysis* (2016) 12, 489–511. URL: <https://fas-polisci.rutgers.edu/levy/articles/Streich%20&%20Levy%20-%20Information,%20Commitment,%20&%20Russo-Japanese%20War.pdf>
36. Russo-Japanese War John W. Steinberg <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791279/obo-9780199791279-0053.xml>
37. Russo-japanese war of 1904-1905 URL: <https://www.prlib.ru/en/collections/467022>
38. Shendrikova, Diana. (2012). The Russo-Japanese War in Russian and Japanese Public Opinion and Historical Research. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 3. 55-59.

39. Shillony, B., & Kowner, R. (2007). " 1. The Memory And Significance Of The Russo-Japanese War From A Centennial Perspective". In Rethinking the Russo-Japanese War, 1904-5. Leiden, The Netherlands: Brill. doi: <https://doi.org/10.1163/ej.9781905246038.i-516.11>
40. Siobhan Peeling. Russo-Japanese War. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/russo-japanese_war
41. Steinberg, J., Menning, B., Schimmelpenninck van der Oye, D., Wolff, D., & Yokote, S. (Eds.). (15 Apr. 2005). The Russo-Japanese War in Global Perspective. Leiden, The Netherlands: Brill. doi: <https://doi.org/10.1163/9789047407041>
42. The Russo-Japanese War and the Decline of the Russian Image. Frank Jacob, CUNY Queensborough Community College 2015. URL: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=qb_pubs
43. The Russo-Japanese War URL <https://portsmouthpeacetreaty.org/process/>
44. The significance of the Russo-Japanese War of 1904-1905 URL: <https://www.pilotguides.com/articles/significance-russo-japanese-war-1904-1905/>
45. The Treaty of Portsmouth and the Russo-Japanese War, 1904–1905 URL: <https://history.state.gov/milestones/1899-1913/portsmouth-treaty>
46. URL:Heere, Cornelis. (2016). Japan and the British world, 1904-14 http://etheses.lse.ac.uk/3492/1/Heere_Japan_and_the_British.pdf